

In opdracht van Natuur- en Recreatieschap
de Grevelingen

Projectbureau Vrolijk, Breda
1 juli 2010
www.vrolijks.nl

Watersportvisie Grevelingen

1 juli 2010

Inhoud

Watersportvisie Grevelingen

■ Waarom	3
■ Afbakening	4
■ Analyse	5 - 20
■ Positie	21
■ Visie	22
■ Beleid	23 - 36
■ Uitwerking	38 - 43
■ Informatie en bijlagen	44 - 46

Waarom

Herijking watersportvisie Grevelingen

Het Natuur-en recreatieschap de Grevelingen is samen met andere organisaties beheerder van de Grevelingen en daarmee mede-verantwoordelijk voor beleidsvorming en ontwikkeling van het gebied. Het Grevelingenschap legt haar beleid vast in een Schapsvisie en Gebiedsplan, die een integraal karakter kennen. Vanuit de verschillende beleidsvelden wordt input gegeven.

Watersport is een belangrijke functie op de Grevelingen en het beleid van het schap met betrekking tot toegankelijkheid, aanlegplaatsen, ligplaatsen, functies en voorzieningen is voor de sector van groot belang. Daarom wordt de toekomst voor de watersport vastgelegd in een aparte watersportvisie.

De watersportvisie geeft richting aan de keuzes voor beheer en inrichting die het schap maakt. De watersportvisie vormt ook een toetsingskader voor initiatieven van derden op de Grevelingen. Daarnaast geeft de watersportvisie input aan de nadere afweging rond Natura 2000 voor de Grevelingen.

Aanleiding voor nieuw beleid

- De vorige watersportvisie dateert van 1998 en is toe aan herijking. Dit beleid zette in op een beperkte groei van het aantal vaste ligplaatsen, met daaraan gekoppeld een groei van de openbare aanlegplaatsen in de Grevelingen. Verder werd ingezet op oeverrecreatie en recreatief medegebruik van de natuurzonering.
- De intergrale ontwikkelingsvisie 'Zicht op de Grevelingen' van het Natuur- en recreatieschap, die is vastgesteld in 2006 en is onderschreven door de maatschappelijke organisaties, heeft een globaal karakter en vraagt om

uitwerking voor deze specifieke gebruikers

- Het gedachtegoed vanuit Zicht op de Grevelingen, waarbij economie en ecologie gelijk opgaan in beleidsvorming (ECO2-benadering), vraagt om vertaling naar de watersport.
- Ook in de Economische Visie Brouwersdam is de onderkend dat juist de combinatie van watersport in een omgeving met hoge natuurwaarden een unieke basis vormt voor de verdere ontwikkeling van de Brouwersdam tot een topdestinatie.
- Rijkswaterstaat is op dit moment bezig met het maken van een nieuw beheerplan Natura 2000 (Europese natuurwetgeving) voor de Grevelingen. Natura 2000 heeft als kaderstellend beleid verstrekkende gevolgen voor de ontwikkelingsmogelijkheden van functies binnen het Natura 2000 gebied. Bijna de gehele Grevelingen en haar oevers behoren tot het Natura 2000 gebied. Het is van belang op gebiedsniveau richting te geven aan de gewenste en mogelijke ontwikkeling. De watersportvisie kan hier mede input en richting aan geven.
- In de 'Verkenning getij op de Grevelingen', die in 2009 door Rijkswaterstaat is afgerond, worden verschillende scenario's geschetst voor getijdewerking en doorstroming van de Grevelingen. Deze hebben invloed op de watersport. Het is belangrijk vanuit de watersport een visie te hebben op de toekomst.
- Door gemeenten en ondernemers worden diverse initiatieven genomen die vragen om een antwoord. De vigerende visie voorziet hierin niet in alle gevallen.

Afbakening

Onderwerpen van de watersportvisie

De watersportvisie schetst het aanbod, de kansen, de markten, het gebruik en de ontwikkelingsmogelijkheden en beperkingen voor de watersport op de Grevelingen. Er wordt vanuit deze sector een beeld gegeven van de toekomst.

Het beleid voor de Grevelingen is echter integraal van karakter. Daarom is de watersportvisie op hoofdlijnen tussentijds getoetst op de realiseerbaarheid binnen de kaders van Natura 2000. Deze toets is niet compleet en niet afdoende. In de praktijk blijkt vaak dat op projectniveau nadere onderbouwing en afweging van belangen nodig is. De watersportvisie beoogt niet deze afweging te vervangen. De toets op realiseerbaarheid heeft zich beperkt tot een globale eerste verkenning, om geen tegenstrijdig beleid vast te stellen.

De watersportvisie erkent de waarde van de natuurlijke omgeving, ook als voorwaarde voor succesvolle ontwikkeling van de watersport zelf. Vanuit de watersport wordt gestreefd naar optimale benutting van de natuurlijke kwaliteiten voor de watersport, zonder die natuurlijke kwaliteiten zelf te verstoren. Dit is de basis voor integraal beleid op gebiedsniveau en daarmee de invulling van het ECO-2 gedachtegoed. Op projectniveau zal op basis van deze visie een nadere afweging plaats moeten vinden.

Onderwerpen van de visie

De watersportvisie beperkt zich tot die wateractiviteiten die op de Grevelingen van belang zijn en waarvoor het water zelf de belangrijkste voorwaarde is. Daarmee behoren alle activiteiten met een boot, een plank of een board tot onderwerp van de visie, alsmede duiken

- Toervaart, grote watersport
- Kleine watersport
- Surfen en kiten en boarden
- Zeilscholen, bootverhuur, open boten, bijboten
- Rondvaarten, chartervaart, riviercruises
- Vissen vanaf een boot
- duiksport

Zwemmen en vissen vanaf de kant zijn buiten de invloedssfeer van deze visie gebleven.

Leeswijzer

De watersportvisie geeft in de analyse een beeld van de verschillende soorten watersport op de Grevelingen vanuit aanbod, vraag en ontwikkeling. Dit vormt de basis voor een strategische keuze (visie), uitgewerkt in een aantal beleidsbeslissingen. Voor de uitwerking worden diverse projecten en onderwerpen nader beschouwd.

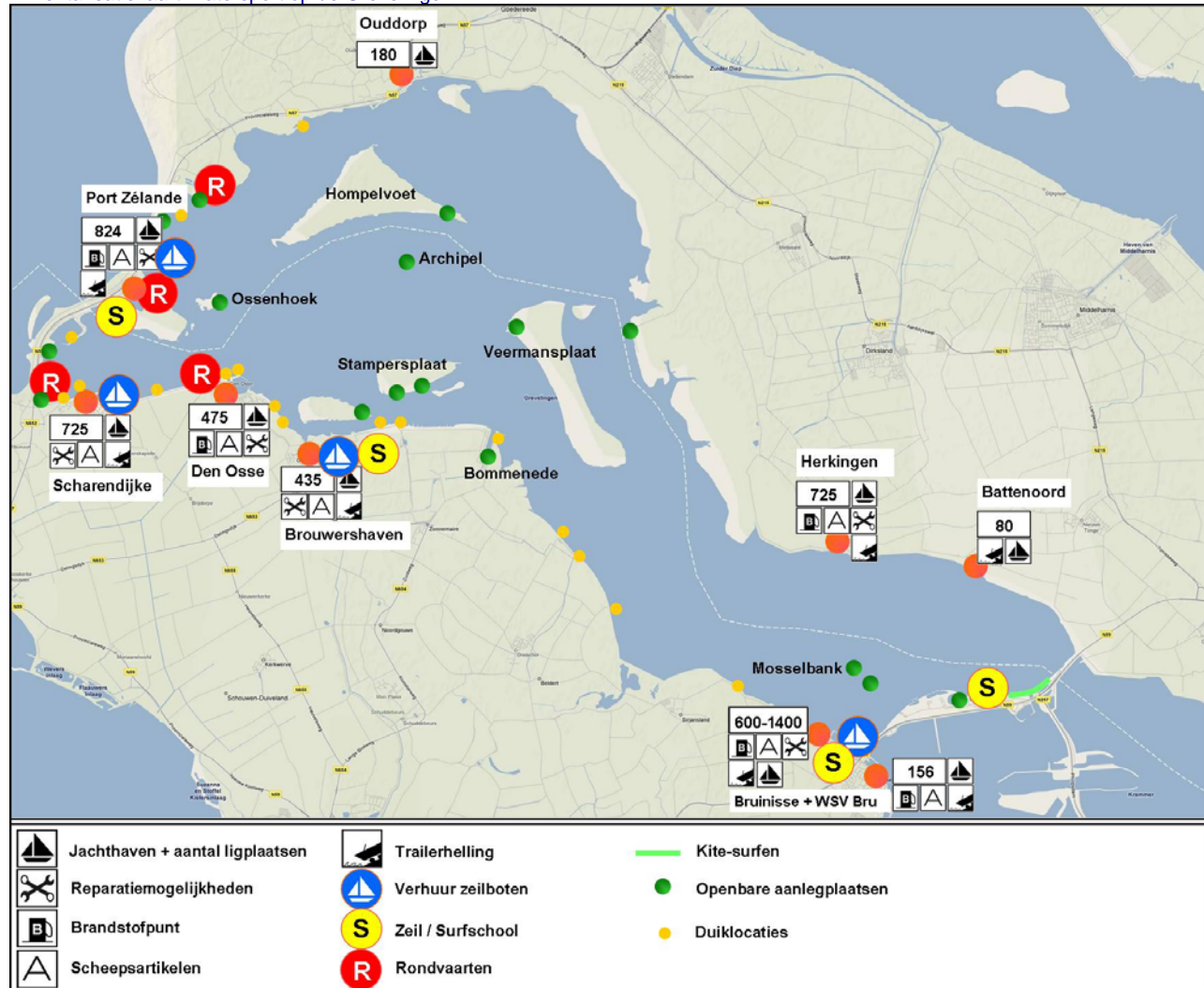
Integraal of sectoraal

De Watersportvisie kent een deels sectorale en deels integrale insteek. De uitgangspunten hoe watersportontwikkeling ten opzichte van andere aspecten gepositioneerd worden zijn integraal vastgelegd. Om deze uitgangspunten te vertalen naar de praktijk zijn de ontwikkelingswensen vanuit de watersport geschetst. Hiervoor is een nadere afweging noodzakelijk.

Analyse

Watersport op de Grevelingen

Inventarisatiekaart Watersport op de Grevelingen

Watersport op de Grevelingen in het kort:

- 8 jachthavenlocaties
- Meerdere jachthavens met een compleet voorzieningspakket
- Ca 5000 vaste ligplaatsen na afronding uitbreiding jachthaven Bruinisse
- 600 openbare aanlegplaatsen voor verblijf van maximaal 3 aaneengesloten nachten
- 4 zeil- en/of surfscholen
- 4 afvaarplaatsen voor rondvaartboten
- 4 verhuurlocaties voor zeilboten
- Meerdere stranden voor surfen
- Een groot aantal duiklocaties
- Een strand voor kitesurfen

Analyse

Inventarisatie en karakteristiek van het aanbod

De Grevelingen behoort tot de meest aantrekkelijke vaarwateren van Nederland. Het karakter van een afgesloten, schoon en niet stromend zoutwatergebied met ruimte voor zeilen en voorzieningen om aan te leggen is uniek in Nederland en daarbuiten. De Grevelingen ligt centraal in het Delta-gebied, misschien wel het meest gevarieerde vaargebied van West-Europa.

Deze basiskwaliteiten zijn erkend door de watersportsector en haar gasten. De Grevelingen kent 8 jachthavenlocaties waar Watersportverenigingen en commerciële bedrijven hun ligplaatsen en serviceactiviteiten aanbieden. De zuidelijke kust van de Grevelingen, de gemeente Schouwen-Duiveland, is daarbij het sterkst ontwikkeld. Een grote concentratie van ligplaatsen en voorzieningen ligt in het zuidwestelijk deel van het gebied waar 4 grote havenconcentraties hun primair vaargebied hebben.

De jachthavens en servicebedrijven zijn over het algemeen modern, economisch vitaal en kwalitatief goed. De sector in de Delta is relatief jong hetgeen resulteert in moderne voorzieningen die professioneel geleid worden.

Ook de meeste voorzieningen voor de kleine watersport, de zeil- en surfscholen en de bootverhuur bevinden zich op de zuidelijke oever van de Grevelingen. De Brouwersdam aan de westzijde is goed ontwikkeld, de Grevelingendam kent een beperkt bedrijfsmatig aangeboden product.

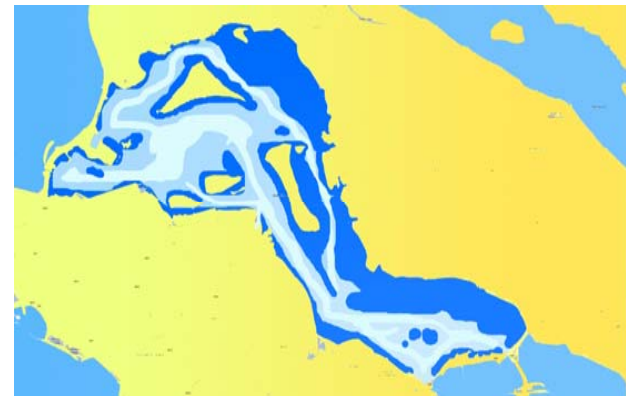
De Brouwersdam en Grevelingendam bieden de ruimte aan de snellere watersporten. Hiervoor zijn voorzieningen aangelegd die zorgen voor zoning.

De waterdiepte is voor de gebruikers van groot belang. Surfers en kitesurfers geven de voorkeur aan water tot een diepte van ca 1,20 meter, om eenvoudig weer op de plank te komen. Zeilers en motorboten hebben daarentegen voldoende diep water nodig om te kunnen varen, afhankelijk van de boottypes tussen de 1 en 3 meter diepgang. Op de kaart zijn globaal de verschillende vaardieptes aangegeven.

Enkele eilanden op de Grevelingen en diverse natuurgebieden zijn beperkt toegankelijk, niet toegankelijk of in een bepaald seizoen afgesloten, vaak het broedseizoen. (zie kaart blz 17)

De gebieden rond de Grevelingen zijn sterk ontwikkeld voor verblijfstoerisme, met name Schouwen-Duiveland en Port Zélande. Opvallend daarbij is dat de combinatie met watersport nauwelijks benut wordt. Ook ruimtelijk lijken landrecreatie en watersport weinig met elkaar te maken te hebben.

Bruikbaar vaarwater, lichtblauw voor alle schepen, middenblauw voor schepen tot 1,50 diepgang, donkerblauw = ondiep. Het grootste deel van de vloot op de Grevelingen heeft een grotere diepgang dan 1,50 meter.

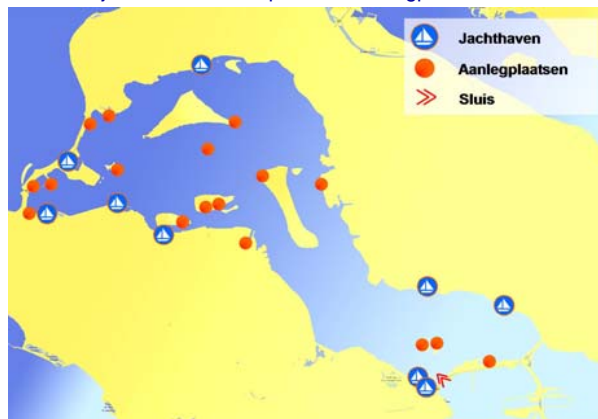
Analyse

Openbare aanlegplaatsen, onderscheidend aanbod

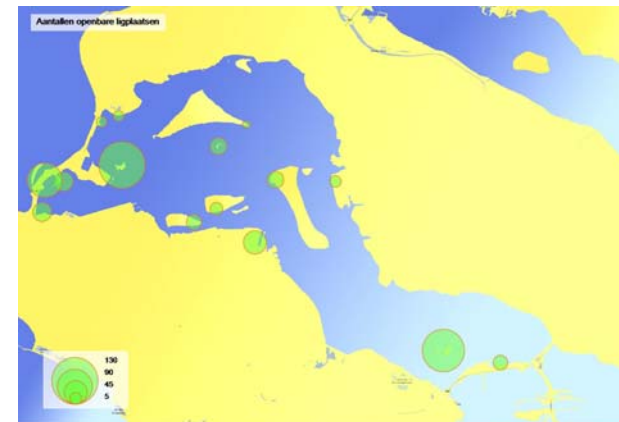
De aanwezigheid van openbare aanlegplaatsen (ligplaatsen voor een verblijf van maximaal 3 nachten) is een belangrijke kwaliteit van de Grevelingen. Er worden aanlegplaatsen aangeboden op eilanden en aan de oever, met name aan de dammen. De aantallen beschikbare plaatsen per eiland zijn sterk verschillend, en ook het karakter is verschillend. Enkele locaties zijn bedoeld voor kort verblijf om de natuur op een eiland te ontdekken, andere zijn speciaal ingericht voor recreatie en anderen kennen een koppeling met voorzieningen aan de wal. De aanlegplaatsen zijn verschillend ingericht en verschillen ook in populariteit en drukte. De Stampersplaat en speciaal aangelegde watersporteilanden (Oosenhoek, Archipel, Mosselbank) zijn het populairst onder watersporters en worden het meest gebruikt. Opvallend is nog de afwezigheid van voorzieningen tussen de Mos-

selbank en de Haven van Bommenede. De hoeveelheid openbare aanlegplaatsen is altijd gekoppeld geweest aan het aantal vaste ligplaatsen aan de Grevelingen. De beschikbaarheid moest minimaal 15% van het totaal aantal vaste ligplaatsen zijn. Met de uitbreiding van jachthaven Bruinisse moet in dat kader het aantal ligplaatsen nog groeien.

Locaties jachthavens en openbare aanlegplaatsen

Impressie verdeling capaciteit openbare aanlegplaatsen. De haventjes zijn verschillend van omvang. Haventjes bij de natuureilanden bieden een beperkt aantal ligplaatsen, de speciaal aangelegde watersporteilanden vangen de meeste schepen op.

Analyse

Vaargedrag op de Grevelingen

Vaardoelen

De watersporters veranderen. Het aantal vaardagen per boot daalt en ook het aantal vaaruren per dag loopt terug. Daarmee worden plaatsen om naar toe te varen –vaardoelen- steeds belangrijker. Bij vaardoelen is niet zozeer de aanlegplaats zelf van belang, maar vooral ook hetgeen daar te doen is. De variatie in vaardoelen op de Grevelingen is groot:

- Historisch stadje of dorpje
- Noordzeestrand
- Bungalowpark met alle voorzieningen
- Natuurgebied / natuureiland
- Recreatie-eiland, zwemmen en ontspanning
- Grevelingensluis als verbinding naar ander water

Vaarbronnen

De concentraties van vaste ligplaatsen zijn de bronnen waarvandaan de toervaart plaatsvindt. Boten gaan daar weg en komen daar aan. De Grevelingen kent maar één toegang van buitenaf, de Grevelingensluis. Ook dit is een belangrijke bron van toervaart.

Routes voor toervaart

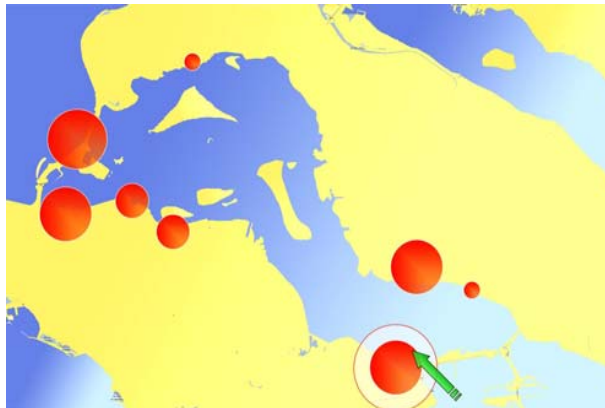
Vaarbronnen en vaardoelen bepalen samen voor het grootste deel de vaarroutes. Op de Grevelingen zijn daarnaast ook diepgang en gebiedskenmerken van belang. De diepgang van grotere zeiljachten beperkt hun vaargebied. Bovendien hebben watersporters snel de neiging om 'rondjes' te varen. Dit vormt de basis voor het opgenomen routekaartje.

Onderzoek Vaargedrag Delta

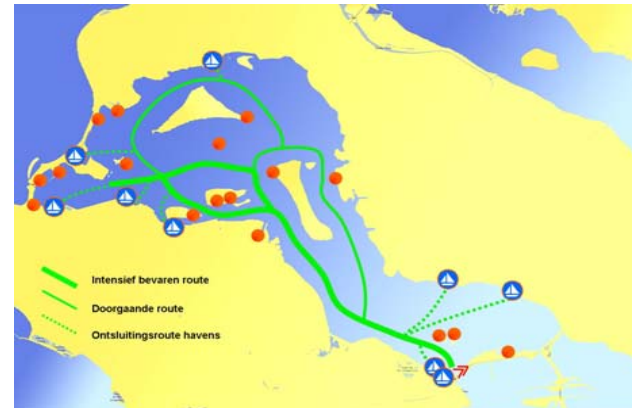
In de zomer van 2008 is door Waterrecreatieadvies een onderzoek gedaan naar het vaargedrag. Een korte weergave is opgenomen in de bijlage. De conclusies voor de Grevelingen zijn:

- De Grevelingen is een zeer belangrijk vaargebied en vormt samen met de Oosterschelde de hoofdbestemming van veel bezoekers
- 43% van de ondervraagde vaart met kinderen aan boord. De variatie van de Grevelingen heeft voor deze doelgroep een uitstekende positie
- Van de geïnterviewden gebruikt 85 % (ook) jachthavens voor overnachting.

Vaarbronnen, plaatsen waarvandaan schepen komen

Vaarroutes, vanaf de sluis en tussen aanlegplaatsen

Analyse

Het toeristisch gebruik van de Grevelingen

Vaste ligplaatsen

De Grevelingen biedt circa 5000 ligplaatsen (na afronding Bruinisse) in 10 jachthavens, verdeeld over 8 locaties. De vraag naar ligplaatsen is onveranderd groot. Daar waar beleidsruimte is voor uitbreiding wordt deze ingevuld.

Nagenoeg volledige bezetting

De jachthavens kennen een nagenoeg volledige bezetting. Er is overwegend een tekort aan grotere ligplaatsen. Ervaring leert dat nieuwe ligplaatsen snel weer bezet zijn. De marktvraag is groot.

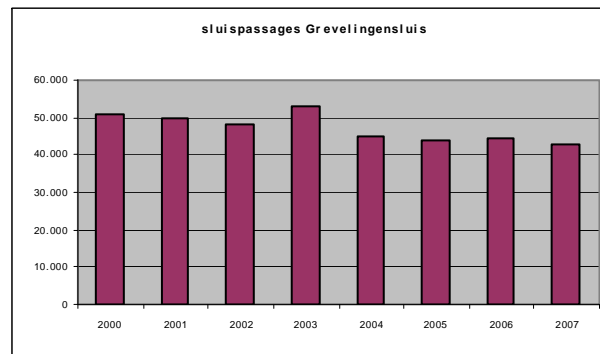
Sluispassages

De Grevelingen kent één ingang of uitgang, de Grevelingensluis. Het aantal schepen dat op trailers wordt gebracht en gehaald is zeer beperkt. De sluispassages zijn daarmee een goede graadmeter voor de toervaart van en naar de Grevelingen. Van het aantal sluispassages is niet bekend welk aandeel bestaat uit bezoekende schepen (eerst in, dan uit) en uit gebiedseigen schepen op vakantie elders. Daardoor is geen exact beeld bekend van het aantal bezoekers. De sluispassages op de Grevelingen houden, op een enkel uitzonderlijk jaar na, gelijke tred met de landelijke trend van geleidelijke daling.

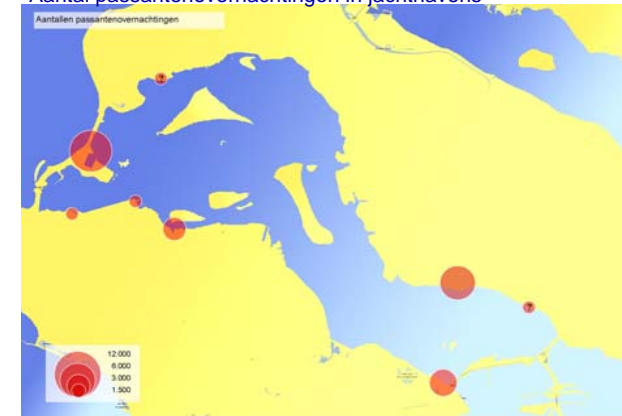
Passantenovernachtingen (in jachthavens)

Van de meeste havens rond de Grevelingen zijn de passantenovernachtingen bekend. Daarbij valt op dat Marina Port Zélande een belangrijk aandeel heeft. Veel mensen brengen hier hun vaarvakantie door en blijven langere tijd om gebruik te maken van de indoorvoorzieningen en het Noordzeestrand. Daarnaast zijn Herkingen, Bruinisse en Brouwershaven de belangrijkste bestemmingen. Scharendijke en Den Osse worden minder vaak bezocht.

De jachthavens gezamenlijk zijn goed voor ongeveer 24000 passantenovernachtingen. De jachthavens geven aan dat het aantal passantenovernachting licht daalt, waarbij ook het slechte weer in de afgelopen zomers en de hoofdvakantie elders als oorzaak worden gezien. Het aantal nachten op openbare aanlegplaatsen wordt eveneens geschat op 24000 scheepsnachten per jaar. (Zie elders in dit rapport). In totaal worden er dus ca 48.000 nachten (boten) doorgebracht buiten de eigen jachthaven op de Grevelingen. Dat is veel ten opzichte van andere gebieden.

Aantal passantenovernachtingen in jachthavens

Analyse

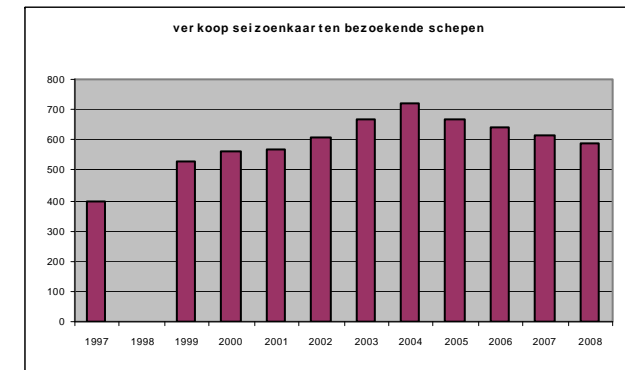
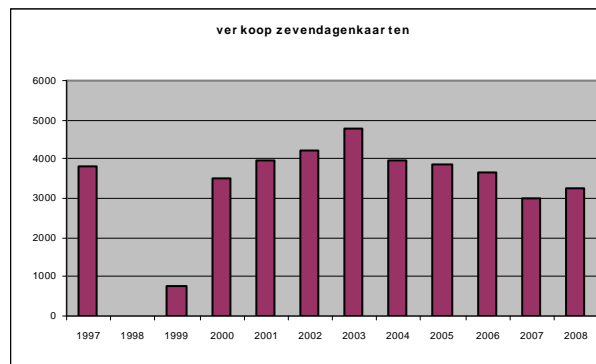
Gebruik van openbare aanlegplaatsen

Specifiek voor de Grevelingen is het aanbod aan openbare aanlegplaatsen. Deze zijn beschikbaar voor mensen die een seizoenkaart hebben en voor mensen die een zevendagenkaart kopen. In onderstaande schema's zijn de verkopen van de kaarten gedurende de afgelopen jaren gepresenteerd. Jachthavens kunnen met een vaste regeling seizoenkaarten afnemen voor alle ligplaatshouders, los van de vraag of deze gebruikt worden. De meeste jachthavens doen dat. Deze verkopen zijn stabiel en buiten beschouwing gelaten. De verkoop van seizoenkaarten voor niet-ligplaatshouders en de verkoop van zevendagenkaarten loopt iets terug. Dit komt overeen met de indruk van de dagelijkse beheerders, die aangeven dat het iets minder druk is op de aanlegplaatsen gedurende het seizoen.

Het gebruik van de locaties onderling is verschillend. Op de locaties aan de dammen brengen veel mensen langere tijd door, verplicht steeds op een andere plaats. Deze mensen gebruiken hun boot relatief vaker als een drijvende caravan op locatie. Zij benutten de ruimte van de 3-dagenregeling maximaal en verlaten een plek pas als het moet. De watersporteilanden kennen een intensiever gebruik in de weekenden, waar gezinnen aan het begin van het weekend een plek innemen voor dat weekend. De watersporteilanden zijn bijzonder populair, samen met de Stampersplaat als combinatie natuur en recreatie. De natuureilanden worden vooral kort gebruikt en hebben beperktere voorzieningen. Hier blijven mensen vaak maar een enkele nacht. De Mosselbank is als solitair gelegen plek dicht bij de sluis de eerste of laatste nacht in de Grevelingen en is uitvalsbasis voor Bruinisse en Herkingen. Van het jaar 1998 ontbreken de gegevens.

Liggeldregeling Grevelingen

De Grevelingen kent een liggeldregeling, voor gebruik van de openbare aanlegplaatsen in het gebied. Een plaats mag maximaal 3 aaneengesloten nachten worden gebruikt, daarna moeten schepen naar een andere haven. Om gebruik te mogen maken van de voorzieningen moet een kaart gekocht worden. Er zijn seizoenkaarten voor ligplaatshouders van de Grevelingen zelf, seizoenkaarten voor gasten en 7-dagenkaarten, die recht geeft op 7 dagen gebruik van de voorzieningen.

Analyse

Invaart / uitvaart en bezettingsgraad

Invaart-uitvaart

Jachthavenexploitanten geven aan dat de laatste jaren het aantal boten dat de haven per dag verlaat aanzienlijk gedaald is. Onderzoeken elders in Nederland spreken van uitvaarpercentages per dag tussen 15 en maximaal 25%. Om hierop meer grip te krijgen is door Hiswa Vereniging bij één van haar leden, namelijk Marina Port Zélande, een turfonderzoek gedaan, waarbij op een viertal referentiedagen de invaart en uitvaart per uur is geregistreerd.

De tellingen van Marina Port Zélande geven de volgende conclusies:

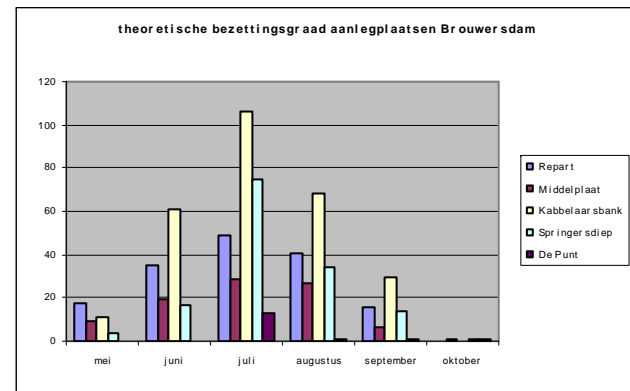
- Er is geteld op 17 en 25 juli en op 2,10 en 11 augustus 2008
- Er wordt onderscheid gemaakt tussen motorboten en zeilboten. Het gedrag blijkt globaal hetzelfde
- Er is per uur gemeten hoeveel schepen in en uitvaren. Er is in beide richtingen de gehele dag verkeer, met iets meer uitvaart in de ochtend en iets meer aankomst in de loop van de middag
- Op de meest drukke teldag werden er 165 inkomende schepen geteld en 150 uitgaande schepen
- Van deze scheepsbewegingen wordt een deel gemaakt door passanten en een deel door vaste ligplaatshouders.
- In relatie tot het aantal ligplaatsen van 800 is het maximale uitvaarpercentage 20% indien alle schepen eigen ligplaatshouders betreft.

Bezettingsgraad

Het gebruik van de openbare aanlegplaatsen wordt vastgelegd om te controleren of gebruikers zich houden aan de driedagenregeling. De handmatig vastgelegde informatie wordt daarna vernietigd. De registratie van de aanlegplaatsen aan de Brouwersdam van 2006 was nog wel beschikbaar. Om grip te krij-

gen op de bezettingsgraad zijn de gegevens per aanlegplaats ingevoerd en verwerkt. Er wordt onderscheid gemaakt tussen seizoenkaarten en zevendagenkaarten. De seizoenkaarten zijn zowel gebiedseigen boten als gastschepen. De totaal aantal overnachtingen zijn in relatie gebracht met de maximale maandcapaciteit op basis van het theoretisch aantal ligplaatsen.

- 60% van de overnachtingen komt voor rekening van de seizoenkaarten
- In de maand juli daalt dit tot 52%, in het voor en naseizoen loopt het op tot 70%
- De Kabbelaarsbank is de populairste aanlegplaats aan de Brouwersdam
- De bezettingsgraad daar stijgt in juli boven 100%
- De seizoensopbouw is voor alle aanlegplaatsen vergelijkbaar
- De locatie de Punt lijkt vooral te functioneren als overloophaven, die vooral wordt gebruikt als het elders vol is.
- De beheerders geven aan dat het druktebeeld bij de verschillende aanlegplaatsen in het gebied vergelijkbaar is met het beeld op de Brouwersdam
- Op basis van deze gegevens en de capaciteit is een gemiddelde bezettingsgraad berekend van 23% over het gehele vaarseizoen (6 maanden)

Analyse

Groei en krimp, schijnbare tegenstelling

De vloot is de afgelopen jaren gegroeid en zal dat in de toekomst naar verwachting blijven doen. Door het dalend aantal vaardagen en het dalend aantal vaaruren daalt ook het aantal sluispassages van recreatievaartuigen. De exacte aantallen wisselen per regio, per sluis en per seizoen als gevolg van weersomstandigheden. Globaal is sprake van een daling van enkele procenten per jaar.

Groeiende vloot, minder vaarbewegingen

Grote Watersport

De watersport in Nederland is al geruime tijd een groeisector, maar exacte gegevens over de groei van de vloot ontbreken. In de afgelopen jaren is de schatting dat de vloot telkens met 1% per jaar is gegroeid. Bovendien worden boten groter. Gezien de aard van het vaarwater op de Grevelingen stijgt daarmee het aantal boten dat geschikt is voor de regio. Daartegenover is de Grevelingen traditioneel een zeilgebied, terwijl de verhouding tussen zeilboten en motorboten verandert ten gunste van de laatste. Deze trend is ook al zichtbaar in het deltagebied waar het aantal motorboten stijgt.

Sinds 2008 lijkt stagneert de groei, waarbij met name de verkoop van nieuwe boten stagneert en enkele grote aanbieders failliet zijn gegaan (buiten de regio). De verwachting is dat dit mede veroorzaakt wordt door de (te) grote voorraad occasions die beschikbaar zijn. De economische recessie versterkt dit effect. Typisch voor de watersport is dat er wel nieuwe boten geleverd worden, terwijl er niet of nauwelijks boten gesloopt worden. Als de economische recessie voorbij is zal naar verwachting de groei van de vloot zich voortzetten. De jachthavens, servicebedrijven, watersportshops en verhuursector hebben vooralsnog geen last van deze groeivertraging.

Daling aantal vaardagen

Landelijk onderzoek wijst uit dat het aantal vaardagen stabiel is of licht daalt. Dit komt grotendeels doordat steeds meer mensen hun schip weinig dagen per jaar gebruiken, door alternatieve recreatiemogelijkheden, hoofdvakanties elders en versnippering van de vrijetijd. In de watersport wordt dat deels gecompenseerd door een groeiende groep senioren met veel tijd en geld, die langere periodes

met de boot onderweg zijn. Hierdoor daalt het aantal vaardagen niet drastisch terwijl het aantal schepen dat de thuishaven verlaat wel sterk daalt.

Daarnaast daalt het aantal vaaruren per dag. Hierdoor is de aantrekkelijkheid van een aanlegplaats en de toeristische mogelijkheden vanuit een aanlegplaats belangrijker geworden.

Verhuurvloot

De verhuurvloot in de Delta en op de Grevelingen is redelijk stabiel of groeit licht. Het totaal aantal verhuurschepen op de Grevelingen bedraagt naar schatting 50 schepen verdeeld over een viertal locaties. De meeste schepen blijven op de Grevelingen. De vloot betreft zowel open boten (dagverhuur) als kajuitzeiljachten en een enkele motorboot. Al langere tijd is de verwachting dat de verhuurvloot zal groeien ten koste van het bootbezit, doordat steeds meer mensen maar weinig vaardagen per jaar maken. Deze trend zien we nog niet sterk terug in de toename van de vloot.

Gedeeld bezit

Nieuwe concepten spelen in op de behoefte aan zeilen zonder de zorgen van het bezit van een boot. Er zijn inmiddels enkele bedrijven actief met een soort 'gedeeld bezit', te vergelijken met Greenwheels voor auto's. Per 7 of 8 eigenaren wordt een schip aangekocht. Een vast maandbedrag geeft recht op een bepaald aantal dagdelen varen. Ook bootverhuurders ontdekken deze markt met abonnementen en nieuwe concepten, zoals zeilenzonderzorgen.nl. Op de Grevelingen zijn deze aanbieders nog niet bekend.

Analyse

Kleine watersport op de Grevelingen

De kleine watersport bestaat uit open boten, snelvaren, surfen, kitesurfen, kanovaren, roeien en vissen vanaf een boot. Kanovaren en roeien komt op de Grevelingen maar beperkt voor. Het surfen gebeurt met name vanaf de Grevelingendam en de Brouwersdam. Daarnaast wordt er op verschillende plaatsen op kleinere schaal gesurfd vanaf stranden. Het kitesurfen is op de Grevelingen verboden, maar het wordt gedoogd vanaf de Grevelingendam.

Het catamaranzeilen gebeurt met name vanaf drie locaties waar actieve catamaranclubs gevestigd zijn, vanaf de Grevelingendam, in Ouddorp en vanaf Den Osse. De catamaranzeilers hebben een groot vaargebied en kiezen koersen die afhankelijk zijn van de wind.

Voor het snelvaren zijn twee zones aangewezen, nabij de Grevelingendam en ten noorden van Port Zélande. De laatste locatie wordt gebruikt door jetski's, snelle motorboten (demonstraties voor verkoop) en waterskiën. Deze zone wordt redelijk intensief gebruikt. De snelvaarzone Grevelingendam wordt minder intensief gebruikt. Jetski's zijn hier verboden. Met name voor waterskiën wordt de baan gebruikt. De ligging nabij de uitvaart van de Grevelingensluis en de combinatie met de zeil- schoolactiviteiten in de buurt leidt soms tot problemen.

Overzicht locaties kleine watersport

- V = verhuurlocatie
- S = surfschool/zeilschool
- C = catamaranclub

- = snelvaarzone
- = kitesurfen
- = windsurfen

Analyse

De markt van kitesurfen en windsurfen

Kitesurfers

In Nederland zijn naar schatting 10.000 actieve kitesurfers en de verwachting is, dat dit aantal redelijk stabiel is. De sport is nog jong en bestaat ongeveer 10 jaar. Er zijn nauwelijks demografische gegevens bekend, maar de sport wordt voor 80% door mannen beoefend en 20% door vrouwen.

De groei stagneert enerzijds door de voller wordende locaties. Ruimte bij de start en op het water is van belang voor deze sporters, zeker als men als beginner op het water begeeft. Het aantal Duitsers dat de sport beoefent is zeker rond de Grevelingen relatief groot. De Brouwersdam (buitenzijde) en de Grevelingendam zijn zeer belangrijke aantrekkelijke locaties voor kitesurfers. Met name de Grevelingendam is uniek, omdat het binnenwater betreft, zonder getijde en stroming, maar met voldoende wind en golfslag om aantrekkelijk te zijn. Soortgelijke omstandigheden komen verder alleen voor op het IJsselmeer.

Kitesurfen is in de huidige situatie verboden op de Grevelingen, maar wordt middels folders en borden gedoogd vanaf de Grevelingendam. Deze locatie wordt hoog gewaardeerd door de kitesurfers. Er zijn weinig conflicten met andere watersporters en de kitesurfers blijven goed buiten de surfplas en zwempas. Op diverse andere plaatsen op de Grevelingen is handhaving van het verbod soms nodig. Kitesurfers kiezen vaak voor goed bereikbare plaatsen met de wind richting de wal. Daardoor ontstaat ongewenst gedrag.

Belangrijk tenslotte voor het kitesurfen is de kijkwaarde van deze sport vanaf de kant. De sport geeft de Grevelingen een modern en hip imago.

Windsurfers

Alhoewel er meer dan 300.000 surfplanken in Nederland liggen, zijn er slechts 15.000 mensen actief met

de sport bezig, verspreid door het land. Het aantal surfers is de laatste jaren sterk afgenomen. Er vindt een verschuiving plaats van surfen op kleine plassen, naar surfen op groter water. Het aantal sportieve surfers groeit t.o.v. de mooi-weer surfers. De Brouwersdam en Grevelingen zijn toplocaties voor deze groep, vanwege de wind en de ruimte. Windsurfers hebben minder ruimte nodig om te varen en kunnen zich beter dan kitesurfers tussen andere watersporters begeven. In verhouding stapt er meer jeugd voor het eerst op surfplank dan op kite (i.v.m. onveilig gevoel op water). Het surfcentrum op de Brouwersdam is het grootste van Europa. In aanvulling op het aanbod aan zeil- en surfmogelijkheden is ter verbreding van het aanbod hier in 2009 de "waterjump" gerealiseerd.

Het aantal buitenlandse beoefenaars, met name Duitsers, is op de Grevelingen aanzienlijk. Op de Brouwersdam wordt buiten het hoogseizoen het aantal Duitsers geschat op 70%, in het hoogseizoen op 50%. De Duitsers komen veelal met de camper. Op de Grevelingendam zijn voornamelijk Nederlanders en Belgen actief, uit de regio.

Op de Grevelingendam, Brouwersdam en in Den Osse bevinden zich surfscholen die een eigen publiek aantrekken en zorgen voor intensief gebruik ter plaatse. Verhuurders van surfmateriaal spreken van een sterke toename van de verhuur van surfmateriaal. Er is sprake van een trend, waarbij mensen niet meer over een eigen complete uitrusting beschikken. Windsurfers begeven zich nooit ver van de startplek af. Het aanbieden of ontmoedigen van startlocaties heeft een belangrijk zonerend effect.

Vanaf de Brouwersdam en het Grevelingen worden meer dan elders in Nederland (inter) nationale evenementen en wedstrijden georganiseerd. De Grevelingen is daarmee een belangrijke spot voor de relatief kleine sport.

Analyse

De markt voor kleine watersport

Open zeilboten, motorboten en sloepen

Hoewel een grote groep Nederlanders regelmatig vertoeft op het water met open zeilboten, sloepen etc. is er relatief weinig bekend over deze markt, trends en ontwikkelingen. Op de Grevelingen is het aantal open boten relatief gering. Los van de zeilscholen is naar schatting maximaal 10% van de ligplaatsen op de Grevelingen in gebruik door kleine open boten, grotendeels zeilboten. Dit percentage verschilt sterk per jachthavenlocatie. In diverse havens zijn er mogelijkheden om kleine zeilboten op de wal te stallen, vaak voor kort gebruik en voor de kinderen. Deze mogelijkheid wordt relatief beperkt gebruikt door watersporters. Het aantal bijboten dat gebruikt wordt is eveneens gering, met name omdat vanaf de meeste aanlegplaatsen alle voorzieningen bereikbaar zijn.

De open zeilboten worden door de sector vaak gezien als de broedplaats voor nieuwe watersporters. Om die reden zetten branchevereniging en watersportverbond sterk in op stimuleren van de zeilsport en wordt er veel geïnvesteerd in wedstrijden en ontwikkeling van nieuwe snellere typen boten. De Grevelingen is bij zeer veel weersomstandigheden uitstekend vaarwater voor deze kleinere open boten. Toch heeft de vraag en de optimalisering van de jachthavencapaciteit de open zeilboten verdrongen ten opzichte van de kajuitboten. Verhuur van grotere ligplaatsen met bijbehorend onderhoud is financieel aantrekkelijker voor jachthavens.

Daysailors

Een nieuwe, vooralsnog kleine, markt is ontstaan in het segment van luxe daysailors. Dat zijn boten van tussen 6 en 8,5 meter die gericht zijn op dagtochten, en waarbij de verblijfsvoorzieningen aan boord (bedden, keuken etc.) beperkt zijn. Veel kleinere kajuitzeiljachten worden in de praktijk al op die manier gebruikt, met overnachting thuis of op een vakantieadres. De verwachting van de sector is dat deze trend door zal zetten.

Catamarans

Een stabiele markt zijn de open catamarans. Door het karakter van het vaarwater is de Grevelingen geschikt voor catamaranzeilen. Er zijn clubs in Den Osse, Ouddorp en op de Grevelingendam. In totaal hebben naar schatting 300 catamarans hun ligplaats rond de Grevelingen

Zeilscholen

De zeilscholen zijn belangrijk als broedplaats voor nieuwe watersporters. De belangstelling voor zeilles groeit sinds enkele jaren. Veel zeilscholen werken volgens het systeem van de commissie Watersportopleidingen (CWO). Het aantal CWO diploma's steeg de laatste jaren. Op de Grevelingen worden ook watersportinstructeurs opgeleid.

Roeien / kanovaren

Roeien en kanovaren zijn activiteiten die op het vaarwater van Grevelingen weinig beoefend worden. Alleen geïnteresseerde kanoërs kunnen hier uit de voeten.

Analyse

Duiken in de Grevelingen en overig gebruik

Duiklocaties

De Grevelingen kent met name aan de Zeeuwse kant een groot aantal duiklocaties. Duiklocaties zijn veelal ingerichte plaatsen aan het water waar onder water aantrekkelijke duikmogelijkheden zijn. Vaak zijn dit plekken waar harde oppervlakten onder water zijn. Er is soms een steiger, een trap en een parkeerplaats. Op onderstaand kaartje zijn de duiklocaties (oranje) en persluchtstations (groen) ingetekend.

De voorzieningen aan de noordoever van de Grevelingen zijn beperkt, maar het water leent zich hier minder voor de duiksport. Het water is daar veelal ondiep, behalve op de locatie Blomweg-Preekhil

Ontwikkelingen duiksport

Er zijn 240.000 duikers woonachtig in Nederland, waarvan er 60.000 duiken in Nederland. Het gros van de duikers haalt zijn brevetten om in het buitenland te kunnen duiken. Toch maakt men in Nederland zo'n 16 duiken per jaar, waarbij Zeeland een unieke positie heeft. Al met al worden in Zeeland zo'n 900.000 duiken per jaar gemaakt. Het aantal duiken in de Grevelingen is niet bekend, maar neemt hiervan een aanzienlijk deel in.

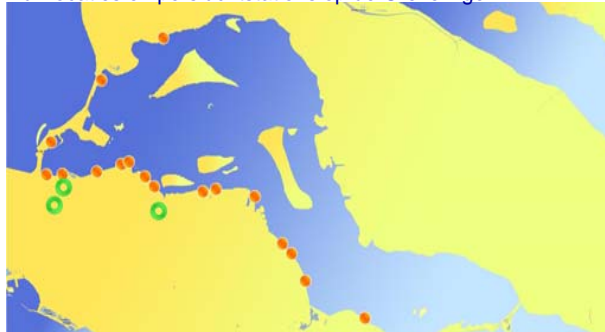
Rondvaarten/ Chartervaart

Tijdens vakanties in het Deltagebied maakt 8% van de toeristen een rondvaart. De chartervaart heeft zich de laatste jaren tot een redelijk stabiele markt ontwikkeld. In totaal maken 548 schepen met elkaar ruim 66.000 vaardagen. Op het IJsselmeer en Wadden varen opvallend meer schepen dan in de Delta. De chartervaart bedient met name de groepsmarkt voor zowel dag- als meerdaagse tochten. De gemiddelde besteding per dag per opvarende is ongeveer €28,00. In de Delta zijn er circa 20 schepen actief, die deels vanuit Zierikzee varen. Eén rederij heeft Battenoord als thuishaven.

Riviercruise

De markt van de hotelboten groeit de laatste jaren enorm (ca 20 % per jaar). Gezien de verwachte groei van senioren de komende jaren, zal deze markt zich de komende jaren nog verder ontwikkelen. In Zeeland ontvangen enkele steden deze boten, op de Grevelingen zijn er alleen enkele aankomsten per jaar in Brouwershaven.

Duiklocaties en persluchtstations op de Grevelingen

Analyse

Economische impact watersport op de Grevelingen

De economische impact van watersport is groot. Deels betreft het directe bestedingen, deels ook indirect.

Economische impact vaste ligplaatsen

De bestedingen gerelateerd aan ligplaatsen kunnen opgesplitst worden in bestedingen die te maken hebben met het bezit de boot en bestedingen gerelateerd aan het gebruik. Bestedingen gekoppeld aan bezit betreft zaken als ligplaats, verzekering, onderhoud, vernieuwing en verbetering. Op basis van eerdere onderzoeken worden deze kosten geschat op € 3000 per boot per jaar. Op basis van 5000 ligplaatsen op de Grevelingen wordt de directe economische impact van de vaste ligplaatsen geschat op € 15.000.000

Economische impact passanten

De boot wordt ook gebruikt voor vakantie. De bestedingen per overnachting zijn landelijk becijfert op € 77,50 per boot per nacht (2002). Met een geschat aantal passantenovernachtingen van 48.000 (24.000 in jachthavens en 24.000 op openbare aanlegplaatsen) komt dit neer op een bijkomende besteding van € 3.720.000

Productie, makelaardij, verhuur

De andere sectoren gekoppeld aan watersport zijn minder eenvoudig te berekenen. De aanschaf van een nieuw of tweedehands schip hoeft niet altijd in het eigen vaargebied te zijn. De verhuurvloot hoeft ook niet per definitie in het eigen vaarwater te blijven. Niettemin zal een belangrijk deel van de bestedingen in de regio terecht komen.

Windsurfen, kitesurfen, sportduiken, rondvaart

Van deze activiteiten is weinig bekend over de economische impact op de Grevelingen. Het exact aantal beoefenaren en dagen is niet bekend. Bovendien is niet duidelijk of de sporters in de regio verblijven en of nog andere uitgaven doen. Wel is duidelijk dat deze activiteiten een sterke ondersteuning vormen voor de verblijfsrecreatie. De verblijfsrecreatie is voor de omliggende eilanden van de Grevelingen een zeer belangrijke inkomstenbron. De onderscheidende waarde van de verblijfsaanbieders in de regio wordt gevormd door strand en door de recreatiemogelijkheden op en aan de Grevelingen. Hierdoor is de indirecte economische impact veel hoger dan te berekenen valt voor de watersport alleen.

Schatting Grevelingen obv onderzoek provincie Zeeland

De economische impact van watersport op de Grevelingen is niet specifiek onderzocht. De provincie Zeeland schat de bestedingen als gevolg van de vaste ligplaatsen (13000 in Zeeland) op 78 miljoen euro per jaar (2005). Met 5400 ligplaatsen zou de vergelijking voor de Grevelingen een besteding van ruim 32 miljoen realistisch zijn.

De verblijfsrecreatie kent naar schatting bestedingen die 2,5 keer zo hoog zijn. Een indirecte impuls daar draagt bij aan de vergroting van de economische impact.

Analyse

Belangrijke natuurgebieden op de Grevelingen

Natuurwaarden en natuurbeleid

De Grevelingen ontleend haar aantrekkingskracht voor een belangrijk deel aan de natuurwaarden en de natuurkwaliteit. Helder water, aantrekkelijke eilanden om te beleven aan wal of vanaf het water, ruimte en rust, vogels, vissen en andere flora en fauna geven de Grevelingen haar aantrekkingskracht en meerwaarde. Ook natuurgebieden aan land, de slikken van Flakkee, het natuurgebied bij de haven van Bommene en de Kabbelaarsbank zijn bereikbare en aantrekkelijke gebieden voor de watersporter.

De Grevelingen is in ontwerp aangewezen als een NATURA 2000-gebied in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Uit het ontwerpbesluit kunnen de volgende kernopgaven worden afgeleid:

- het behoud van de foerageerfunctie van visetende vogels (in het bijzonder fuut, geoorde fuut en middelste zaagbek);
- het behoud van ongestoorde rustplaatsen en optimaal voortplantingsgebied voor bontbekplevier, strandplevier, kluut, grote stern, dwergstern, visdief en grijze zeehond;
- het behoud van de platen met lage begroeiingen van zoutvegetaties, vochtige kalkrijke duinvalleien, grijze duinen, kruipwilg- en duindoornstruwelen en groenknolorchis;
- het behoud van leefgebied voor de noordse woelmuis.

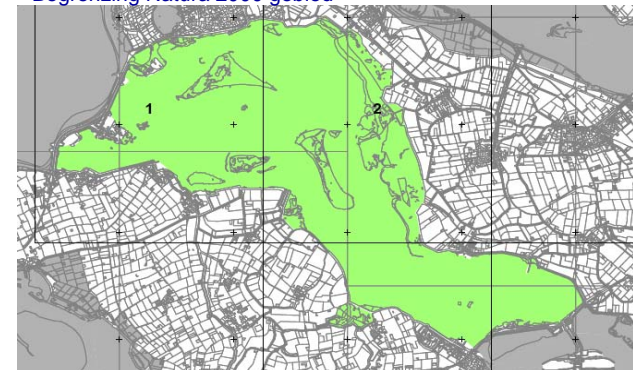
Het natuurbeleid is gericht op het behoud van de kwaliteiten van een gebied, door bescherming van soorten en biotopen en door ontwikkeling van goede natuurlijke omstandigheden. Het beleid is onder andere vastgelegd in Natura 2000. Hierbinnen wordt onderscheid gemaakt tussen Vogelrichtlijngebieden en Habitat gebieden.

De Grevelingen is in ontwerp aangewezen voor beide richtlijnen. Daarbij is het gehele buitendijkse gebied aangewezen, met uitzondering van een aantal

gebieden met de hoofdfunctie recreatie. Zo vallen, behalve de uitbreiding van de jachthaven Bruinisse, nagenoeg alle jachthavens buiten de begrenzing. De havens aan het Springersdiep en de Middelpaalt vallen ook buiten de werkingssfeer. De openbare aanlegplaatsen vallen nagenoeg allemaal binnen de werkingssfeer.

Belangrijk uitgangspunt voor ontwikkelingen binnen de Natura 2000 begrenzing is dat de initiatiefnemer aan moet tonen dat de ontwikkeling geen negatieve invloed heeft op de aanwezige natuurwaarden. De praktijk leert dat dit niet eenvoudig is en voor interpretatie vatbaar. Binnen de watersportvisie wordt voor de Grevelingen verankerd hoe hier mee om te gaan. Hierop wordt nader ingegaan vanaf pagina 28. Watersport kan leiden tot aantasting van de waterkwaliteit (door bijvoorbeeld lekken van brandstof of het gebruik van antifowling). Hoewel de laatste jaren verscheidene maatregelen zijn genomen om de negatieve beïnvloeding van de waterkwaliteit te voorkomen, zal verduurzaming van de watersport ook in de toekomst een belangrijk aandachtspunt zijn voor de Grevelingen.

Begrenzing Natura 2000 gebied

Analyse

Externe ontwikkelingen en gevolgen voor watersport

Externe invloeden

In het kader van de MIRT Verkenning Grevelingen worden diverse mogelijkheden onderzocht om het getijde terug op de Grevelingen te brengen. Doel van deze operatie is de waterkwaliteit in de Grevelingen op peil te houden en de bodemkwaliteit te verbeteren door meer zuurstof in de diepere lagen te krijgen. In combinatie met deze getijdewerking wordt mogelijk een getijdecentrale ontwikkeld die gebruik maakt van het verschil tussen eb en vloed om energie op te wekken.

Gekoppeld aan deze ontwikkeling bestaat al geruime tijd de wens vanuit de watersportsector om met een schutsluis in de Brouwersdam het gebied aan de westkant te ontsluiten waardoor het vaargebied wordt uitgebreid, de variatie in de Delta groeit en het aantal passanten zal toenemen. De kansen van een dergelijke verbinding zijn uitgewerkt in het rapport 'Meerwaarde schutsluis in de Brouwersdam' uit 2008.

In combinatie met al deze ontwikkelingen (zie schematische weergave kaartje) speelt de behoefte om het Volkerak weer zout water te maken en ook om de afvoercapaciteit van de rivieren in de benedendelta te vergroten. Eén van de zoekrichtingen is de rechtstreekse koppeling van het Volkerak aan de Grevelingen.

Gevolgen voor de watersport

In de MIRT Verkenning Grevelingen zullen de kansen voor de watersportontwikkeling en opgaven nadrukkelijk in beeld worden gebracht. Het betreft in ieder geval de volgende aspecten

Een groot deel van de steigers en aanlegplaatsen in de Grevelingen zijn uitgevoerd als vaste steiger. Bij getijdewerking zijn drijvende steigers noodzakelijk. De stranden aan de Grevelingen, op eilanden en aan de vaste wal, zijn ingericht op een vast waterpeil. De bruikbaarheid bij fluctuerend waterpeil kan veranderen.

De dieptelijnen in de Grevelingen beperken het bruikbaar vaarwater ook bij het huidige vaste peil al. Indien het laagwaterpeil daalt ten opzichte van de bestaande situatie zal de hoeveelheid bruikbaar vaarwater teruglopen.

Koppeling van de watersystemen van Volkerak en Grevelingen opent mogelijkheden voor een directe vaarverbinding. Het meewegen van het watersportbelang in de verkenning is gewenst.

Overzicht relevante externe ontwikkelingen

Analyse

Conclusies analyse, basis voor watersportvisie

- De Delta is een aantrekkelijk vaargebied met een uitstekende bezetting van de jachthavens. De Delta is tevens een aantrekkelijke vaarbestemming voor boten van elders op vakantie
- De Grevelingen neemt binnen dit groter geheel een belangrijke plaats in en wordt als aantrekkelijk vaarwater bestempeld.
- De openbare aanlegplaatsen zijn sterk onderscheidend in de Delta, belangrijk voor de Grevelingen en ze worden goed gebruikt. De seizoenkaarten zijn daarbij oververtegenwoordigd, deels door ligplaatshouders van de Grevelingen, deels door (langdurige) gasten.
- Het gebruik van openbare aanlegplaatsen is vaak relatief statisch. Mensen blijven de maximaal toegestane drie dagen op een locatie liggen. Veel schepen komen regelmatig terug naar dezelfde plaats.
- Watersporters overnachten zowel op de openbare aanlegplaatsen in de Grevelingen als in jachthavens. Het aantal overnachtingen bij de openbare aanlegplaatsen (liggeldregeling) wordt geschat op 24.000 per jaar. Het betreft hier boten-nachten.
- De jachthavens ontvangen nog eens 24.000 passantenovernachtingen. Naar verwachting wordt meer dan de helft van de passantenovernachtingen in de Grevelingen gependend in jachthavens. De specifieke aantrekkingskracht van Port Zélande is daarbij opvallend.
- De grote watersport heeft jarenlang een constante groei gekend van de vloot. Bovendien worden boten groter. De verhouding tussen zeilen en motorboten verandert ten gunste van de motorboten.
- Het aantal vaardagen per boot neemt af
- De groei van de vloot vertraagt sinds 2008 vanwege de economische situatie. Jachthavens en servicebedrijven hebben geen last van verminderde vraag.
- Het windsurfen en kitesurfen zijn relatief kleine sporten met een specifieke groep beoefenaars. Deze maken echter dankbaar gebruik van de Grevelingen als vaargebied.
- De kleine watersport met open zeilboten en catamarans is stabiel of iets groeiend, zeilscholen kennen een toename van belangstelling en de verhuursector is al enige tijd stabiel in de regio. De druk op ligplaatsen maakt de ruimte voor de kleinere watersport in jachthavens steeds beperkter.
- De duiksport kan beschikken over een groot aantal duiklocaties op de Grevelingen en gebruikt deze actief.
- De economische impact van watersport op de Grevelingen is groot. Watersport is ook een stimulans voor andere sectoren zoals de verblijfsrecreatie.
- De Grevelingen wacht een aantal ontwikkelingen die de waterkwaliteit en het waterpeil zullen beïnvloeden. De te verwachten effecten voor de watersport zijn aanzienlijk
- De Grevelingen is een belangrijk natuurgebied. In het winterhalfjaar verblijven er grote aantallen visetende vogels. Conflicten met de watersport zijn op dit moment beperkt, omdat watersporters en vogels in ruimte en tijd grotendeels gescheiden zijn. Voor een verdere ontwikkeling van de watersport is een meer robuuste zoning (inclusief handhaving) gewenst.

Positie

De Grevelingen, koesteren of veranderen?

Populair vaargebied

De Grevelingen is zeer aantrekkelijk voor diverse vormen van watersport. Het aanbod is compleet en vitaal. Schoon zout, stilstaand water in een ruime omgeving vormen de basis en openbare aanlegplaatsen zijn een belangrijke onderscheidende factor. De grotere watersport stijgt de laatste jaren als het gaat om het aantal ligplaatsen, maar het gebruik daalt. De Grevelingen is een populair bestemmingsgebied voor een vaarvakantie, openbare aanlegplaatsen en jachthavens hebben een ongeveer evenredig deel van de passantenovernachtingen. Het aantal nachten daalt licht, evenals het aantal sluispassages. De trends lopen in de pas bij de Nederlandse watersporttrends.

De Grevelingen is populair bij windsurfers en kitesurfers. Deze markten zijn stabiel, kleinere boten komen relatief weinig voor, zeilscholen en verhuur zijn stabiel.

Weinig conflicten, soms gebrek aan capaciteit

Door omvang van het bruikbaar water en zonering van voorzieningen zijn er weinig conflicten tussen de verschillende watersporters. Ruimte voor passanten in de zomerperiode op openbare aanlegplaatsen en in enkele jachthavens geven soms zorgen, evenals de capaciteit van de Grevelingen-sluis.

Natuurdoelen binnen handbereik

Vanuit natuuroogpunt gaat het in de Grevelingen relatief goed. De belangrijkste vogels op de Grevelingen ontwikkelen zich goed, op een enkele soort na. De relatie tussen watersport en vogelstand is onderwerp van studie en discussie. De belangrijkste zorgen voor natuurbehoud is de verstoring van vogels op de ondiepe gebieden. Daar-

bij zijn het niet zozeer de grote groepen gebruikers die de verstoring veroorzaken, maar meer de enkeling die buiten de gebaande paden gaat.

Koesteren of veranderen?

Al met al gaat het op de Grevelingen goed. Aan de ene kant is er geen noodzaak voor radicale koerswijziging. Aan de andere kant is het geheel wel wat statisch. De toekomst van de Grevelingen daarentegen is dynamisch, met mogelijke komst van getijde, getijde-energie, doorstroomgebied vanuit de rivier en een schutsluis naar zee. Er zijn ook zorgen voor de middellange termijn, over waterkwaliteit, over vergrijzing van de watersport, over economische dragers voor het gebied, over werkgelegenheid en over een nauwgezet evenwicht tussen vogelstand en watersport.

Grevelingen toekomstproof

De uitdaging is de goede uitgangspositie van nu te benutten om de Grevelingen meer toekomstproof te maken voor watersport en natuur. Nu kan het, want nu gaat alles nog redelijk goed.

Koppositie behouden

De watersport moet een duurzame drager worden van het gebied. Zij moet een profiel geven aan de omgeving. De Grevelingen heeft een koppositie onder watersporters, een populaire bestemming en een veelgevraagde thuisbasis. Om die koppositie te behouden is aanpassing van het beleid noodzakelijk.

Visie

Samenhangende visie op toekomst Grevelingen

Van Maximum naar Meerwaarde

Watersportbeleid op de Grevelingen is tot nu toe gebaseerd op het stellen van een groeimaximum. Dat is een eenzijdige benadering. Watersport moet meerwaarde geven aan de ontwikkelingen in het achterland. Watersport moet de buitenboordmotor zijn van toerisme en woonkwaliteit in het omliggende gebied.

Ruimte voor dynamiek, innovatie, duurzaamheid en verbreding van de watersport

Om deze meerwaarde te kunnen bieden moet de dynamiek van de watersport vergroot worden. Op meerdere schaalniveaus moet het varen bevorderd worden. Om de koppositie te houden moet de sector duurzaam en innovatief zijn en daarvoor de ruimte krijgen. Om verblijfsklimaat en woonklimaat in het omliggende gebied te ondersteunen moet de watersport bovendien breed ontwikkeld zijn en toegankelijk voor instappers.

ECO2, beleid in balans

Een duurzame toekomst voor de Grevelingen kent een tweezijdige benadering, gericht op optimalisatie van de economische impact én gericht op bescherming en ontwikkeling van het ecologisch systeem. Prioriteit aan de ontwikkeling van de grote watersport combineert een grote economische meerwaarde met beperkte ecologische effecten. Op Grevelingenniveau wordt gestreefd naar een benadering op gebiedsniveau om natuurbescherming (NATURA 2000) en watersport in balans te houden

Zoneren en monitoren

Om de natuurdoelen te bereiken én om watersportontwikkeling mogelijk te maken is een integrale gebiedszonering essentieel. De input vanuit Natura 2000 vormt de basis. Een goede monitoring van natuurdoelen én van watersportgedrag is noodzakelijk als basis voor beleid.

Visie in vier uitgangspunten:

- Van maximum naar meerwaarde
- Dynamisch, innovatief, duurzaam en breed
- ECO2, beleid in balans
- Zoneren en monitoren

Beleid

Beleid

Het Schap kiest primair voor een kwalitatieve benadering van de ligplaatscapaciteit, waarbij niet zozeer aantallen van belang zijn maar vooral de bijdrage die ligplaatsen kunnen leveren aan andere doelstellingen voor het gebied en haar achterland. Vanuit de verandering van vaargedrag is er met dezelfde vaardruk als 25 jaar geleden ruimte voor een groei naar 6750 vaste ligplaatsen. Dit aantal geeft ruimte om initiatieven met meerwaarde te kunnen accommoderen. Mocht blijken dat de meerwaardedoelstelling een verdere groei noodzakelijk maakt, dan kunnen via zonering en inrichting natuurwaarden gewaarborgd en verbeterd worden.

Van maximum naar meerwaarde

Het beleid voor de grote watersport in de Grevelingen is tot nu toe steeds gericht op kwantiteit. Vanuit een maximum aantal ligplaatsen voor het gehele gebied is bepaald welke jachthavens welke uitbreidingscapaciteit in konden vullen. Het maximum is bepaald vanuit de verwachte draagkracht van de natuur en van het watersportgebied zelf. De lopende uitbreidingen worden binnen deze regeling mogelijk gemaakt. Bruinisse is in uitbreiding en Herkingen is in procedure. Daarnaast zijn er nog voor enkele havens enkele tientallen plaatsen uitbreiding mogelijk.

Sinds vaststelling van het laatste maximum van 5400 ligplaatsen in de jaren '80 is het aantal vaardagen per jaar en het aantal vaaruren per dag aanzienlijk afgenomen. Bovendien zijn boten groter geworden waardoor de diepgang sterk bepalend is voor de bruikbare vaargebieden. Hierdoor is met hetzelfde aantal vaste ligplaatsen in een gebied de vaardruk afgenomen. Dit schept ruimte voor verhoging van het maximum.

Vanuit de wens om de watersport op de Grevelingen veel meer onderdeel te laten zijn van het totaalproduct voor het achterland, waarbij een gevarieerd en geïntegreerd product belangrijker is dan het totale aantal, kiezen we voor een andere benadering. Daarbij is de meerwaarde essentieel. Deze meerwaarde kan zijn:

- verbreding watersport als ondersteuning van de verblijfsrecreatie
- Nieuwe combinatie tussen wonen, verblijf en watersport
- Een vergroting van de aantrekkelijkheid van de kernen en het achterland voor passanten
- Een beter samenhang tussen kern en haven
- Ruimte voor andere gebruikers in havens, bijvoorbeeld chartervaart en riviercruises
- Versterking van de ruimtelijke zonering, waardoor enerzijds de balans tussen natuur en recreatie geborgd blijft en anderzijds de Grevelingen zijn karakter behoudt als een natuurlijk watersportgebied.

Deze benadering kiest voor een maximale uitdaging voor initiatiefnemers om meerwaarde te bieden aan gebied en achterland. Daarmee wordt optimaal gebruik gemaakt van de marktinteresse die er is voor jachthavencapaciteit op de Grevelingen.

Ruimte voor uitbreiding van aantal ligplaatsen

Om initiatiefnemers uit te kunnen dagen is voldoende speelruimte nodig. Uitgangspunt is de gedragsverandering in de laatste 25 jaar. Het aantal vaardagen per jaar nam in die tijd af tot circa 22 per jaar, voor zeilers zelfs minder. Het aantal vaaruren per dag eveneens. Totaal wordt de afname van vaardruk geschat op 25%. De passages van de Grevelingensluis onderschrijven dit beeld, ook daar liepen de gemiddelde jaarpassages terug van circa 55.000 begin jaren '90 tot rond de 42.000 de laatste jaren. Vanuit het maximum van 5400 ligplaatsen in de jaren '80 is er met dezelfde vaardruk ruimte voor een groei naar 6750 vaste ligplaatsen. Invulling van dit aantal is zeker geen doel voor de komende planperiode. Het schept echter wel ruimte om initiatieven met meerwaarde te kunnen accommoderen, zonder dat de groei oneindig is. Het geeft de plicht om te kiezen voor de meest kansrijke plannen. Bovendien geeft de cijfermatige benadering een maximum voor het samenstellen van een gewogen pakket van watersportontwikkeling en natuurontwikkeling / zonering, in het kader van Natura 2000 (zie p28e.v.).

Een tweede benaderingswijze is de maatschappelijke meerwaarde in combinatie met mitigerende maatregelen. Centraal daarbij staat de vraag welke projecten er mogelijke meerwaarde brengen en wat hiervan de effecten op de vaardruk zullen zijn. Mocht blijken dat verdere groei van het aantal ligplaatsen nodig is om de andere, bredere meerwaardedoelstelling te bereiken, dan kan via zoneringsmaatregelen en inrichtingsmaatregelen gecompenseerd worden zodat natuur en watersport per saldo beiden een positieve impuls krijgen. Dit uitgangspunt wordt vastgelegd als beleidslijn voor de toekomst.

Beleid

Dynamiek in de Delta, schutsluis in de Brouwersdam

Voor de watersport is de Delta een grootschalig en aaneengesloten gebied. De Grevelingen vormt binnen dit groter geheel een populair bestemmingsgebied en een grootschalig brongebied met op korte termijn ruim 5000 vaste ligplaatsen. De Delta is aantrekkelijk door de variatie in het gebied, met eenvoudige, moeilijke en zeer moeilijke vaarroutes. Verbindingen zijn essentieel.

Één ingang, beperkte dynamiek

De Grevelingen kent een enkele ingang en uitgang, de Grevelingensluis. Voor de schepen op de Grevelingen maakt dit de weg naar zee en de variatie in vaarmogelijkheden beperkt. Voor de andere schepen in de Delta beperkt dit de bezoekmogelijkheden aan de Grevelingen. Capaciteitsproblemen en wachttijden bij de Grevelingensluis en het feit dat veelal dezelfde weg teruggevaren moet worden verkleint het aantal keren dat een tocht wordt gevaren. De dynamiek is te beperkt.

Verbinding naar zee, schutsluis Brouwersdam

Om het gebruik van schepen in de Delta te bevorderen, toeristisch bezoek per boot te vergroten en om ook de schepen op de Grevelingen meer vaarmogelijkheden te bieden is een verbinding naar zee wenselijk.

In de meerwaardestudie 'Schutsluis in de Brouwersdam?' is nader verkend welke gevolgen een sluis in de Brouwersdam zal hebben. Daarbij is vastgesteld dat met name de dynamiek groter zal worden, de bestaande schepen zullen vaker uitvaren. Dat geldt voor Grevelingenschepen die naar elders gaan, maar ook voor schepen van elders die de Grevelingen voor een kort verblijf aandoen. Dit effect is in het voor- en naseizoen het grootste. De Grevelingen ligt ingeklemd tussen Haringvliet en Oosterschelde, waar gezamenlijk zo'n 5200 lig-

plaatsen zijn. Het bevorderen van korte vaarvakanties, 'rondje Delta' wordt binnen de meerwaardestudie als belangrijke kans gezien. Daarnaast zullen Nederlanders op weg naar zee en buitenlanders op weg naar de Delta een alternatieve uitgang of ingang hebben.

Economische meerwaarde schutsluis ca 1 mln.

In de Meerwaardestudie wordt netto economische impact als gevolg van de sluis geschat op ruim € 950.000. Deze meerwaarde is gebaseerd op een toename van het aantal buitenlandse gasten, een toename van het aantal vaardagen vanuit de Grevelingen en een toename van het aantal korte meerdaagse tochten vanuit elders in de Delta, het 'rondje Delta' dat mogelijk wordt door de schutsluis. Daarbij is al rekening gehouden met het verplaatsingseffect van elders naar de Grevelingen en v.v.

Verbinding door Goeree, impuls voor Delta

Een vaarverbinding door Goeree maakt de Delta completer als watersportgebied. Onderzoek naar de kansen en gevolgen is nodig voor een nadere afweging.

Beleid

Het Schap zet in op realisatie van een schutsluis in de Brouwersdam om de watersport in de gehele Delta meer dynamiek te geven en om de economische impact van het gebruik van schepen te bevorderen. Het natuur- en Recreatieschap zet in op de drie-eenheid getijde, getijdencentrale en schutsluis. Zij heeft daarvoor een Alliantie opgericht met andere partijen. De opgave die er ligt op het terrein van waterkwaliteit en energiebeleid maakt juist dit moment geschikt om de verbinding naar zee te realiseren. Aanvullend onderzoek naar de meerwaarde en gevolgen van een vaarverbinding door Goeree is wenselijk.

Beleid

Dynamiek voor de Grevelingen

De Grevelingen kent drukke en minder drukke gebieden. Met name voor de grote watersport is de driehoek tussen Brouwershaven, Scharendijke en Port Zélande zeer intensief gebruikt. Hierdoor is er grote druk op de openbare aanlegplaatsen, de passantenplaatsen in havens en bij zeer mooie dagen ook op het water zelf.

Groei ligplaatsen zuidoosten Grevelingen

Op korte termijn komen er tot maximaal 800 vaste ligplaatsen bij en ook het aantal schepen in Herkingen zal groeien. Hiermee wordt het zwaartepunt van de watersport wat meer naar het middegebied gelegd. De aard van de grote watersport maakt dat boten gebonden zijn aan de vaargeul, met voldoende diepgang.

Bommenede als tussenstation

In het gebied tussen Bruinisse en Brouwershaven zijn de voorzieningen voor de grote watersport beperkt, geen jachthavens en ook beperkte aanlegplaatsen. Bommenede is een aantrekkelijke tussenstop voor de watersport. Uitbouw van Bommenede als passantenhaven draagt bij aan een betere verspreiding van de grote watersport over de gehele Grevelingen en biedt een tussenstop aan de wal met mogelijke verbinding naar Zierikzee.

De haven van Bommenede kent nu zeer eenvoudige voorzieningen. De capaciteit voor passanten is 45 schepen. De steigers zijn smal, voorzieningen op de wal ontbreken en de verbinding naar Zierikzee is niet gelegd. Bommenede biedt echter uitstekende kansen voor verdere uitbouw, de haven is zeer ruim, waardoor de capaciteit fors uit kan breiden. Bovendien is er ruimte aan land voor ondersteunende voorzieningen, zoals sanitair,

horeca of een kampeerveld voor bijzettenten. De direct nabijgelegen natuurgebieden en het strandje bieden verblijfskwaliteit. De bereikbaarheid van Bommenede over de weg beperkt de bruikbaarheid van deze unieke plek, waardoor de bereikbaarheid over water voor de hand ligt. Een goede ontwikkeling van Bommenede als bestemming kan de aanlegplaatsen in de gehele Grevelingen sterk ontlasten.

De haven van Bommenede leent zich bovendien om als natuurlijke aanlegplaats ook andere groepen te accommoderen, zoals de bruine vloot, de riviercruises en andere aanvragen voor bijzondere ligplaatsen.

Beleid

Het Schap zet in op een betere benutting van het beschikbare vaarwater voor de grote watersport door ontwikkeling en uitbreiding van de passantenhaven van Bommenede. Daarbij wordt gezocht naar een onderscheidend voorzieningenniveau dat gebruik maakt van de kwaliteiten van de plek en het achterland. Het Natuur- en recreatieschap zal hiervoor een ontwikkelingsplan opstellen.

Beleid

Dynamiek voor de havens en aanlegplaatsen

De jachthavens rond de Grevelingen zijn naar schatting goed voor de helft van de passantenovernachtingen die er in de Grevelingen gemaakt worden. Toch profiteren dorpen en achterland niet optimaal van de bestedingen van de watersport. Reden daarvoor is dat de jachthavens in veel gevallen een goede link naar het dorp ontberen. Eigen voorzieningen, grote afstand of een beperkte functionele relatie maakt dat de watersport weinig relatie heeft met de kern.

De jachthavens zouden in hun beleid nadrukkelijker dan nu de passant in het zomerseizoen moeten voorrang moeten geven.

Bezoekers van de Grevelingen maken voor een deel gebruik van de 7-dagenkaart, die na aankoop recht geeft op 7 aaneengesloten dagen gebruik maken van de aanlegplaatsen die de Grevelingen biedt. De jachthavens maken daar geen deel van uit. Met de jachthavens zal bekeken worden op welke wijze de combinatie tussen openbare aanlegplaatsen en overnachtingen in jachthavens versterkt kan worden.

De openbare aanlegplaatsen op de Grevelingen zijn een zeer belangrijke kwaliteit. De bezetting wordt geschat op 23% over het gehele seizoen genomen. Niettemin is in de weekenden en schoolvakanties de druk op de aanlegplaatsen groot. Hierdoor blijven mensen lang liggen vanuit de angst elders geen plek meer te kunnen vinden. Om deze statische situatie te verbeteren zijn er twee mogelijkheden: aanpassen van het aanlegplaatsenregime en uitbreiding van capaciteit.

Per 2009 is het aanlegplaatsenregime op onderdelen aangepast. Na drie dagen gebruik te maken van een aanlegplaats moeten mensen verhuizen naar een andere haven. Verdere aanpassing van het regime kan zitten in beprijzing (laagseizoen-hoogseizoen, seizoenkaarten ten opzichte van gastenkaarten) en in combinaties met jachthavens (zie dynamiek voor de jachthavens). Om hiervoor doeltreffende maatregelen voor te stellen is meer informatie nodig over bezettingsgraad, seizoenverloop en soorten schepen en abonnementen / gastenkaarten die gebruik maken van aanlegplaatsen.

Uitbreiding van de capaciteit is voorzien in de verdere uitbouw van de haven van Bommeneede. Ook andere mogelijke locaties worden in de uitwerking beschreven.

Beleid

Het Schap wil met de jachthavens in overleg over een betere accommodatie van passanten. Daarvoor pleit zij voor organisatorische maatregelen in de haven om passanten meer verblijfskwaliteit te geven. Daarnaast moet uitgewerkt worden hoe de samenhang tussen 7-dagenkaarten en overnachtingen in jachthavens optimaler kan worden.

Beleid

Het Schap zet in op een grotere dynamiek rond de openbare aanlegplaatsen zodat meer mensen er van kunnen profiteren. Vanaf seizoen 2010 zal adequate data verzameld worden over aanleggedrag en bezettingsgraad, zodat daarna gerichte maatregelen mogelijk zijn. Door uitbreiding van capaciteit (Bommeneede en mogelijk ook elders) en betere benutting van de jachthavens komt er meer ruimte en daardoor meer dynamiek.

Beleid

Prioriteit bij duurzame grote watersport

De uitgangspositie voor de watersportsector is uitstekend. Het aanbod is vitaal en kwalitatief in orde en de marktvraag is groot. Het is belangrijk de sector de mogelijkheid te geven dit voor de toekomst vast te houden. De Grevelingen stelt vier uitgangspunten vast voor een aantrekkelijke toekomst.

Prioriteit aan de grote watersport

De grote watersport heeft een grote economische impact zonder daarbij de natuurdoelen belemmeren. De Grevelingen geeft prioriteit aan de verdere uitbouw van deze sector. Kleine watersport wordt ingepast waar dat kan.

Jachthavens klaar voor duurzame toekomst

De jachthavens moeten de mogelijkheid hebben in te spelen op de markt van morgen door het veranderen van het aanbod en door aanpassing van de voorzieningen. De Grevelingen geeft ze de ruimte hiervoor initiatieven te ontplooien. De Grevelingen wil een innovatieve en duurzame watersportbestemming zijn en stimuleert met voorbeeldprojecten dit profiel. Jachthavens moeten in hun planvorming eveneens kiezen voor een duurzame benadering met optimale inpassing in landschap en achterland. Een nadere profilering van de verschillende jachthavens, niet 'meer van hetzelfde' verrijkt het aanbod op de Grevelingen.

Duurzame aanpak vanuit het Schap

De Grevelingen zal ook in haar eigen activiteiten nadrukkelijker kiezen voor duurzaamheid. Daarbij zullen natuurbeheer, beheer van aanlegplaatsen, afvalverwerking, energieverbruik en materiaalkeuzes telkens op duurzaamheid getoetst worden.

Capaciteit aanlegplaatsen groeit mee

Het aantal openbare aanlegplaatsen moet een

gelijke tred houden met het aantal vaste ligplaatsen op de Grevelingen. Alleen op die manier wordt de vaardynamiek hoog gehouden. De voorheen geldende 15% regel, waarbij het aantal openbare aanlegplaatsen minimaal 15% bedraagt van het aantal vaste ligplaatsen op de Grevelingen, blijft de ondergrens. Het streven is bij uitbreidingsplannen de realisatie van openbare aanlegplaatsen direct te koppelen.

Verevening als basis voor ontwikkeling

De kracht van de Grevelingen is de combinatie tussen de openbare voorzieningen (eilandjes, stranden, aanlegsteigers) en het bedrijfsmatig aanbod. Deze balans moet bewaakt worden en moet terugkomen in de financiering van de openbare voorzieningen. Uitgangspunt is dat bedrijfsmatige ontwikkelingsruimte een opgave voor ondersteuning van het openbare aanbod met zich meebrengt (verevening).

Ontwikkelingen in balans

De opgave is de verdere ontwikkeling van watersport in balans te houden met de natuurkwaliteit op de Grevelingen. Ontwikkelingsruimte voor de watersport brengt een natuuropgave met zich mee.

Beleid

Het Schap stelt vijf uitgangspunten vast voor een duurzame toekomst:

- Prioriteit bij de grote watersport
- Toekomstplannen jachthavens duurzaam
- Capaciteit openbare aanlegplaatsen minimaal 15 % van het totaal aantal vaste ligplaatsen
- Bedrijfsmatige ontwikkeling betaalt mee aan openbaar aanbod Grevelingen
- Watersportontwikkeling gaat in balans met natuurontwikkeling

Beleid

Meer divers aanbod watersport op de Grevelingen

Watersport inzetten als attractie

De watersportmogelijkheden op de Grevelingen zijn een belangrijke kwaliteit voor de omgeving. Deze kwaliteit wordt maar beperkt benut. De combinaties tussen dagrecreatie, verblijfsrecreatie en watersport worden zelden gemaakt. De aard van de watersport nodigt niet altijd uit om kennis te maken met de watersport. Rondom de Grevelingen overheersen de jachthavens met middelgrote en grote zeil- en motorjachten, terwijl dagverhuur, open boten, lesmogelijkheden en ook charterschepen en rondvaarten onvoldoende ruimte krijgen.

Dat maakt de watersport exclusief en weinig een element van een totale toeristische structuur. Voor Schouwen-Duiveland en Goeree Overflakkee is economische ontwikkeling van groot belang. Zorgen over het verdwijnen van werkgelegenheid en vergrijzing van de bevolking maken dat de omliggende gemeenten de watersport zelf een belangrijke sector vinden. Inzetten van de watersport als kwaliteit geeft de eilanden rondom een onderscheidende kwaliteit ten opzichte van andere kustplaatsen en zorgt bovendien voor spreiding van toerisme van de kust naar het achterland.

Jachthavens, niet meer van hetzelfde

Voor de verdere ontwikkeling van jachthavens krijgen de toegankelijke en laagdrempelige vormen van watersport prioriteit. De verhuurvloot voor uurverhuur, dagverhuur en langer wordt bevorderd. Ruimte voor kleine schepen, al dan niet in combinatie met verblijfsaanbod, wordt ondersteund. Nieuwe concepten die de combinatie tussen verblijf en watersport ontwikkelen krijgen prioriteit boven initiatieven 'meer van hetzelfde'.

Onderscheidende concepten voor ligplaatsen

Jachthavens zijn geen doel op zich, maar veeleer een middel om andere doelen te bereiken. Nieuwe en onderscheidende woonmilieus die gebruik maken van het water, bijvoorbeeld door de combinatie met aanlegplaatsen worden positiever beoordeeld ten opzichte van de uitbreiding van jachthavens met enkel extra ligplaatsen. Concepten voor drijvende en varende vakantiewoningen zoals nu in Midden-Limburg op de markt komen, bieden meerwaarde voor land en water.

Aanlegmogelijkheden voor groepsvaart

Bij de herinrichting van havens en aanlegplaatsen wordt gezocht naar ruimte om de zeilende chartervaart en de rondvaarten, visboten voor groepen en kleine riviercruises aanlegmogelijkheden te bieden. Uitgangspunt zou moeten zijn dat bij herinrichting van havens plaats gemaakt moet worden voor één of twee ligplaatsen voor de chartervaart of groepsvaart. Deze schepen en hun passagiers maken kennis met het water en zorgen voor een forse besteding. Bovendien voegt de mogelijkheid iets toe aan het toeristisch palet van het achterland.

Beleid

Het Schap kiest voor de grote watersport als belangrijke sector. Binnen deze en andere sectoren van de watersport kiest zij voor variatie in het aanbod en voor de prioriteit bij lesmogelijkheden en verhuurmogelijkheden. Er is ruimte voor nieuwe concepten die de combinatie maken tussen droog en nat toerisme. Bij herinrichting van havens en aanlegplaatsen moet ruimte gemaakt worden voor groepsvaart die vanuit de Grevelingen vertrekt of er juist aankomt.

Beleid

Beleidsmatig vertrekpunt:

Versterking van de ruimtelijke zoning, waardoor enerzijds de balans tussen natuur en recreatie geborgd blijft en anderzijds de Grevelingen zijn karakter behoud als een natuurlijk watersportgebied.

ECO2, balans in beleid

Optimaliseren van de economische impact

Watersport brengt een forse economische impact met zich mee. Binnen de ECO2 benadering van de Grevelingen gaan bevordering van economie en ecologie hand in hand. Doelstelling voor de watersportvisie is dan ook de economische impact te optimaliseren. Gezocht moet worden naar vormen van watersport en watersportgebruik die de economie maximaal stimuleren en de natuur minimaal belasten. Enkele uitgangspunten:

- Het aantal vaardagen en het aantal vaaruren per dag daalt. De tijd om te passagieren stijgt. Het stimuleren van bestedingen door het aantrekkelijk maken van het toeristisch achterland is goed voor de economie
- Voorzieningen voor watersporters dicht bij elkaar verbreden het draagvlak voor ondersteunende functies als horeca en verblijf
- Het toegankelijk maken van de watersport voor 'instappers en opstappers' versterkt het verblijfsaanbod van de omliggende gebieden en stimuleert daarmee de economie.
- Veel verblijfstoeristen in de omliggende gebieden maken gebruik van het Grevelingenmeer als vaargebied of voor oeverrecreatie. Bevorderen van deze gebruiksmogelijkheden gekoppeld aan verblijfsrecreatie verhoogt de aantrekkelijkheid.
- Boten die gebruikt worden brengen meer bestedingen met zich mee dan stilliggende boten. Verhuurschepen, gedeeld bezit en zeilscholen leveren daarmee een grotere economische impuls met eenzelfde ruimtebeslag
- Watersporters geven tijdens hun vaarvakantie veel geld per dag uit. Het reserveren van capaciteit om gastschepen te kunnen accommoderen bevordert de economie

Beschermen en versterken van natuurwaarden

De natuurwaarden op de Grevelingen verdienen bescherming en versterking. De Europese regelgeving Natura 2000 geeft hiervoor een belangrijk kader. De Grevelingen is in zijn geheel aangeduid als Natura 2000 gebied en valt dus onder dit regime.

De systematiek van Natura 2000 gaat uit van bepalende soorten flora en fauna. Deze worden in kaart gebracht en de historische ontwikkeling van deze soorten wordt geschetst. Aan de hand daarvan worden instandhoudingsdoelen of ontwikkelingsdoelen geformuleerd voor de verschillende soorten.

Bestaand gebruik

Er wordt aan de hand van het bestaande gebruik een nadere effectanalyse uitgevoerd om de relatie tussen gebruik en natuurwaarden in beeld te brengen. Gekoppeld aan de geformuleerde doelen kan dat leiden tot zoning en nadere regelgeving van bestaand gebruik.

Nieuwe ontwikkelingen

Bij nieuwe ontwikkelingen moet aangetoond worden dat (de uitbreiding van) het gebruik geen significante invloed heeft op de natuurdoelen. Bij significante invloed moeten maatregelen de invloed compenseren. Indien het uitblijven van significante invloed niet bewezen kan worden geldt het voorzorgsbeginsel, waardoor een initiatief niet door kan gaan.

De beheerdoelen zijn bij het verschijnen van de watersportvisie door Rijkswaterstaat vertaald in een nadere effectanalyse. De stappen daarna zullen eind 2010 leiden tot een beheerplan.

Beleid

'Recreatie en natuur kunnen samengaan in IJsselmeergebied'

Verreweg het grootste deel van het bestaand gebruik in de wateren van het IJsselmeergebied heeft geen negatieve invloed op de natuurdoelen die LNV heeft vastgesteld voor de Natura 2000-gebieden. Dat is de conclusie van de Nadere Effectenanalyse (NEA) die Rijkswaterstaat IJsselmeergebied samen met externe bureaus heeft uitgevoerd.

Tijdens de presentatie op 19 juni van het voorlopige rapport van de NEA, had RWS voor de waterrecreatiesector nóg een verrassing in petto: "We gaan niet moeizaam onderzoeken wat de mogelijke effecten zijn van de verwachte uitbreiding van verschillende vormen van waterrecreatie. In plaats daarvan stellen we vooraf meer beschermde rustzones in. Zo scheppen we extra incasseringsvermogen voor de natuur, en geven we alle partijen de grootst mogelijke duidelijkheid."

....
Bron: Rijkswaterstaat, juni 2009

Kader voor Natura 2000, functioneel en juridisch

De regelgeving vanuit Natura 2000 is sterk bepalend voor de toekomst van de watersportsector op de Grevelingen. Daarbij is met name de mate van invloed die watersport heeft op de natuurdoelen onderwerp van discussie. Een directe relatie is moeilijk aan te tonen, maar ook moeilijk met zekerheid te ontkennen. Hierdoor worden procedures ondoorzichtig en stroperig, hetgeen de ontwikkelingskansen voor natuur en watersport niet ten goede komt. Bij de opstelling van de watersportvisie is afstemming gezocht met het proces van Natura 2000. De voorgestelde werkwijze is daarvan het resultaat.

Natura 2000 op gebiedsniveau

Voor de Grevelingen wordt gekozen voor een meer integrale aanpak op gebiedsniveau. Daarbij worden de behouds- en ontwikkelingsdoelen vanuit Natura 2000 vertaald in beheermaatregelen voor het gebruik. Daarnaast worden de te bereiken ontwikkelingsdoelen van de watersport uitgewerkt en vanuit de watersportvisie ingebracht in het beheerplan Natura 2000. Ook hiervoor wordt gezocht naar compenserende en verbeterende maatregelen voor gebruik en beheer. De effecten, positief en negatief samen, worden met elkaar in verband gebracht. Uitgangspunt is per saldo winst voor natuur en watersport. Per project zullen de gevolgen voor de natuur ter plaatse nog steeds in kaart moeten worden gebracht.

Natuurdoelen in relatie tot watersport

Vanuit de natuurdoelen is een snelle vertaling gemaakt naar de mogelijke relatie met de watersport. Daarbij is vaargebied, vogelgebied, vaarseizoen en vogelseizoen bekeken. Aan de hand daarvan is de verwachting dat de natuurdoelen van de Grevelingen vragen om handhaving de

rust in de belangrijke rust- en foerageergebieden van de watervogels. Daarbij gaat het met name om de ondiepe gebieden in de winter en het voor en naseizoen. Dit vraagt om een nadere uitwerking van de ruimtelijke zonering en de daarvoor nodige handhaving.

Juridische vertaling in beheerplannen

Het in de vorige alinea's bedoelde maatregelenpakket wordt vastgelegd in het beheerplan en zorgt daarmee voor een 'robuuste' bescherming van de prioritaire natuurwaarden. Dit creëert ontwikkelruimte voor de watersport, waardoor bij nieuwe ontwikkelingen veelal kan worden volstaan met een marginale toetsing. Alleen in die gevallen waarin sprake kan zijn van uitstraling naar de natuurzones in de kwetsbare periode is een nadere analyse nodig.

Beleid

Het natuur- en recreatieschap neemt samen met Rijkswaterstaat het voortouw om een kader te scheppen voor Natura 2000, waarbij de Eco-2 gedachte de basis vormt. In een totaalpakket van maatregelen en ontwikkelingen moet een winst ontstaan voor natuur en watersport. Vanuit Rijkswaterstaat worden de natuurdoelen vertaald in beheermaatregelen. De watersportvisie presenteert de doelen en de daarmee gepaard gaande verandering in de recreatiedruk. Ook deze worden vertaald in beheermaatregelen en compensatie. Doelstelling is een totaalpakket van ontwikkelingsruimte en maatregelen te presenteren dat op een breed draagvlak kan rekenen. Door dit afgewogen pakket vast te leggen in het beheerplan geeft dit ook een juridische basis voor toestemming bij ontwikkelingen.

Beleid

Beleid

Het Schap kiest voor integraal zoneringsbeleid op drie niveaus. Op gebiedsniveau wordt de bestaande zonering gehandhaafd. Op gebruiksniveau wordt per dam of kust in beeld gebracht waar het bestaande gebruik (nu al) het meest intensief is.

Integrale zonering natuur en watersport

Om de natuurdoelen vanuit Natura 2000 te kunnen bereiken (in relatie tot bestaand gebruik) en om de ontwikkelingsruimte te kunnen invullen zal een integrale zonering een belangrijk instrument zijn. De watersportvisie presenteert hiervoor de uitgangspunten en vult deze deels in.

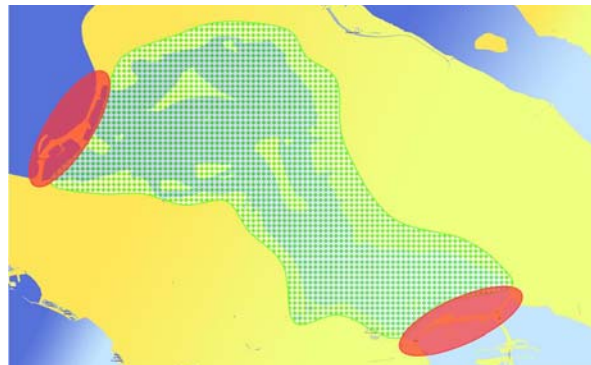
Zonering op 3 niveaus

Zonering van de Grevelingen kent meerdere niveaus:

- Het gebiedsniveau stelt de kaders voor de gehele Grevelingen
- Het gebruiksniveau brengt bestaand gebruik in beeld dat bepalend is voor de uitgangssituatie door aanwezigheid van watersportconcentraties
- Het beheerniveau brengt de beheermaatregelen vanuit Natura 2000 (bestaand gebruik en ontwikkelingsruimte) in beeld en geeft regels voor het gebruik van specifieke gebieden en specifieke periodes.

Zonering op gebiedsniveau

Op gebiedsniveau blijft de bestaande zonering van kracht. Daarbij wordt het zwaartepunt voor de intensieve recreatie gelegd op de Brouwersdam en de Grevelingendam. Het tussenliggende 'kusten' kent een meer natuurlijk karakter.

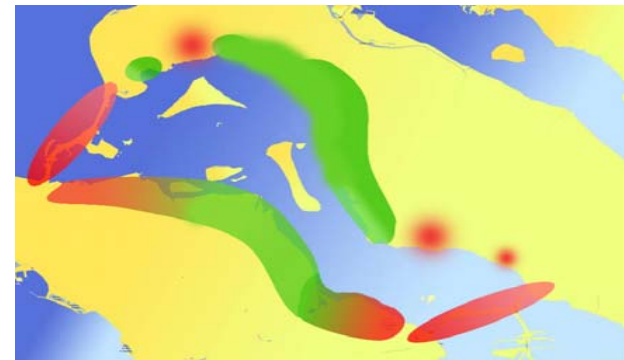

Zonering op gebruiksniveau

Nadere detaillering van de zonering op gebiedsniveau is gebaseerd op intensiteit van de watersportvoorzieningen en een sturing op hoofdlijnen daarin. Daarbij wordt rekening gehouden met de natuurlijke draagkracht van de ontwikkeling. Enkele uitgangspunten zijn:

- De brouwersdam is aan de zuidzijde ruimtelijk intensiever ontwikkeld dan aan de noordzijde
- De Grevelingendam kent een intensiever gebruik aan de westzijde ten opzichte van de oostzijde
- De kust van Schouwen-Duiveland kent een intensieve zone (west, Bommene-Scharendijke) en een minder intensieve zone
- De kust van Goeree Overflakkee kenmerkt zich deels als natuurbestemming met Ouddorp en Herkingen als pleisterplaats.

Gebiedszonering (links) en nadere detaillering in gebruikszonering. De recreatie-intensiteit is hoger in de meer donkere gebieden. De kust van Goeree vormt een aaneengesloten

Beleid

Beleid

De uitgangspunten voor zonering van bestaand gebruik en nieuwe ontwikkelingen sluiten aan bij de gebiedszonering en gebruikszonering. Gekozen wordt voor een aanpak die realistisch en handhaafbaar is, waarbij een combinatie wordt gezocht tussen voorlichting, regels en alternatieven.

Uitgangspunten voor zonering op beheerniveau

Voor de zonering op beheersniveau wordt afstemming gezocht met de beheermaatregelen in het kader van Natura 2000. Uitgangspunten voor deze zonering worden in de watersportvisie vastgelegd en gebruikt als input voor de beheerplannen.

Bestaand gebruik

Voor bestaand gebruik zullen vanuit de Nadere Effectanalyse Natura 2000 voorstellen worden gedaan voor zonering. Watersport en visetende vogels zijn in de Grevelingen grotendeels gescheiden in ruimte en tijd. De watersport concentreert zich in het diepere water en dan vooral in de zomermaanden. Voor de vogels zijn vooral de ondiepere gebieden van belang, zeker in het zomerhalfjaar. 's Winters gebruiken zij ook het diepere water. Deze zonering zal verder worden versterkt. Daarbij gelden de volgende uitgangspunten.

- In de zomermaanden is het diepere water het concentratiegebied van de watersport. Inperking van de hier aanwezige vaarruimte moet worden voorkomen. Wel moet de rust worden gegarandeerd in het ondiepe water, dat dan een belangrijke functie heeft als rust- en foerageergebied voor enkele prioritaire vogelsoorten (onder andere geoorde fuut)
- In het winterhalfjaar zijn gedeelten van het diepere water van belang voor visetende vogels. Nadere analyse moet uitwijzen of zich conflicten voordoen met de dan beperkt aanwezige watersport. Indien noodzakelijk, is aanwijzing van rustgebieden mogelijk, mits havens en hoofdvaarroutes bereikbaar blijven.
- De verschillende sporten op de Grevelingen kennen verschillende vertrekplaatsen, die gekozen worden aan de hand van windrichting weersomstandigheden. De beschikbaarheid van alternatieve vertreklocaties bevordert het succes van een zoneringsmaatregel. Bovendien

dient bij zonering rekening te worden gehouden met windrichting, vaarrichting en manoeuvreer ruimte die daarmee gepaard gaat

- De Grevelingen wordt ook benut als wedstrijdwater. Ook dat is bepalend voor de zoneringsmogelijkheden
- Nadere zonering kan door het instellen van regels, het beperken van startlocaties en het afsluiten van gebieden. Alle drie de maatregelen zijn toepasbaar in de Grevelingen
- Een succesvol zoneringsbeleid bestaat uit voorlichting, regelgeving, handhaving en alternatieven. Streven is een combinatie van deze vier eenheid. De handhaafbaarheid van regels binnen de daarvoor beschikbare capaciteit moet haalbaar zijn.

Zonering van ontwikkelingsruimte

Bij de zonering voor nieuwe ontwikkelingen onderscheiden we de locatiekeuze van de ontwikkeling zelf en de eventuele mitigerende maatregelen.

Locatiekeuze ontwikkelingen

De locatiekeuze voor nieuwe ontwikkelingen dient aan te sluiten bij de zonering op gebruiksniveau. Op die manier ontstaat intensief gebruikte watersportruimte en minder intensief gebruikte ruimte. Niettemin is de verplaatsbaarheid van met name jachthavens beperkt. Bestaande en in het verleden ondersteunde plannen (uitbreiding jachthaven Herkingen) moeten in de zonering ingepast worden.

Mitigerende maatregelen

De uitgangspunten voor mitigerende maatregelen zijn gelijk aan die voor bestaand gebruik. Het is belangrijk de ontwikkelingsruimte en compensatie als totaalpakket te presenteren, zonder exacte afweging van maatregel en gevolg per onderdeel.

Beleid

Beleid

- Voor de duiksport wordt ingezet op verbreding met een koppeling aan bestaande voorzieningen
- Voor het windsurfen worden enkele locaties sterker ontwikkeld zodat de sport geconcentreerder beoefend wordt
- Voor de kitesurfsport wordt aangehaakt bij de beheerplannen Natura 2000. Daaraan gekoppeld zullen nadere zoneringsmaatregelen worden vastgesteld en/of zullen de ambities voor watersportontwikkeling bijgesteld moeten worden.

Uitgangspunten zonerings kleine watersport

Voor de kleine watersport worden in de watersportvisie een aantal expliciete keuzes gemaakt met betrekking tot de activiteiten zelf en de zonerings.

Sportduiken verbreden

De mogelijkheden om te duiken in de Grevelingen zijn aanzienlijk. De duiksport is een uitstekende ambassadeur voor schoon en helder water. De duikvoorzieningen zijn vaak decentraal gelegen en sportduikers zijn sterk zelfvoorzienend. Het aantal mensen met een duikbrevet stijgt. Deze potentie moet beter benut worden. Concepten en voorzieningen die de drempel tot de duiksport verlagen en de combinatie met commerciële voorzieningen (stranden, horeca, duikschool) maken krijgen prioriteit. Met betrekking tot zonerings wordt gekozen voor koppeling van de duiksport aan bestaande concentratiegebieden.

Windsurfen concentreren

Windsurfen is een sport die tot de verbeelding spreekt en een jong publiek naar de Grevelingen trekt. De markt is stabiel en relatief klein. De Grevelingen is voor de windsurfsport een belangrijk gebied. Zonerings van deze sport en handhaving van de zonerings is een doorlopende zorg vanuit de bescherming van natuurwaarden. Verdere concentratie van de voorzieningen in combinatie met de uitbreiding van lesfaciliteiten 'voor het achterland' is wenselijk. Een nadrukkelijke afstemming met natuurbelangen is nodig.

Kitesurfen heroverwegen

Het kitesurfen vindt op de Grevelingen (illegaal) plaats en kent een eigen plek aan de Grevelingendam. Kitesurfen in het ondiepe, oostelijke deel van de Grevelingen levert naar verwachting aanzienlijke natuurschade op. Een strikte regulering van het gebruik is noodzakelijk. Met betrekking tot het Kitesurfen wordt afgewacht of kitesurfen nabij de Grevelingendam wel of geen significant negatief effect op de te beschermen natuurwaarden heeft. Daarmee wordt het beheerplan voor de Grevelingen leidend voor de positie van het kitesurfen in de toekomst. Indien uit de NEA blijkt dat kitesurfen een negatief effect op de natuurwaarden heeft, zal ervoor gekozen moeten worden of kitesurfen met mitigerende maatregelen een plek in de Grevelingen kan behouden. In dat geval heeft dit gevolgen voor de ontwikkelingsruimte van de grote watersport. Het totale pakket aan maatregelen streeft immers naar balans tussen watersportgebruik, watersportontwikkeling en natuurontwikkeling. Indien kitesurfen gehandhaafd wordt, moet bekeken worden of met strakke zonerings en beperking van het vaargebied de eventuele schade geminimaliseerd kan worden. Handhaving krijgt de aandacht.

Beleid

Maatregelen passende beoordeling Bruinisse

In het kader van de gewenste uitbreiding van de jachthaven Bruinisse is een convenant gesloten tussen exploitant van de jachthaven, de Zeeuwse milieufederatie en het natuur- en recreatieschap de Grevelingen. Essentie van het convenant is dat vooruitlopend op een passende beoordeling voor de uitbreiding met 800 ligplaatsen door partijen is afgesproken dat zij de mitigerende maatregelen uit de passende beoordeling zullen doorvoeren. De uitbreiding van de jachthaven is inmiddels gestart en er zijn al enkele honderden ligplaatsen verhuurd.

In mei 2009 is de passende beoordeling gepresenteerd door de combinatie Grontmij en Henk Baptist. Daaruit blijkt dat er over het recreatiegedrag onvoldoende bekend is om een goede afweging te kunnen maken over externe effecten. Daarbij wordt geconstateerd dat vanuit het voorzorgsbeginsel uitbreiding in zo een situatie niet mogelijk is. Gezien de situatie worden voorstellen gedaan voor een pakket aan maatregelen die de veerkracht van het natuurlijke systeem aanzienlijk verbeteren.

Gezien de voorgestelde integrale aanpak voor de zonering van de Grevelingen, in te passen in het beheerplan van Rijkswaterstaat in het kader van Natura 2000, worden de maatregelen als suggesties en opgave meegenomen in de integrale afweging.

Globaal zijn in het rapport de volgende aanbevelingen gedaan en opmerkingen gemaakt:

- *Handhaving het toegankelijkheidsverbod voor het ondiep water voor de noordelijke Slikken van Flakkee en rondom Markenje .*
- *Het water aan de oost en zuidzijde van de Veermansplaat is vrij toegankelijk. Dit water is een zeer belangrijke uitwijkplaats voor de Geoorde Fuut. De toegang tot dit water buiten de recreatiebetonning dient te worden verboden.*
- *Water tussen de geul van Battenoord en de sluis in de Grevelingendam. Ook dit water fungeert als uitwijkplaats voor de Geoorde Fuut, bovendien trekken de Futen zich in dit gebied terug. Tijdens het onderzoek is frequent verstoring vastgesteld door ankerende boten, surfers en kitesurfers (handhaving).*
- *Het gehele ondiepe water voor Dijkwater. In een deel van dit gebied is de toegang verboden, een deel niet. Aanbevolen wordt het verboden gebied 'door te trekken'. Gedurende het onderzoek zijn in het verboden gebied geen overtredingen geconstateerd.*
- *Punt van de Kabellaarsbank. De toegang is reeds verboden, doch het verbod wordt niet gehandhaafd. Het gebied is rustplaats voor veel vogels uit deze recreatieve omgeving die moeten uitwijken.*
- *Oeververdedigingen rond Stampersplaat. Deze strekdammen vervullen een sleutelfunctie voor de Aalscholver. De toegang tot de eilanden zelf is verboden. Breidt dit uit tot de strekdammen.*

Door het nemen van deze maatregelen zal de zogenaamde veerkracht van het Grevelingenmeer aanzienlijk toenemen. Onder veerkracht wordt in dit verband verstaan de mogelijkheid voor de vogels om zich bij drukte in de omgeving van hun foerageergebieden, gegarandeerd, te kunnen terugtrekken.

Bron:

Relatie waterrecreatie en vogels op de Grevelingen, integratierapport, Mei 2009, Ecologisch adviesbureau Henk Baptist en Grontmij

Beleid

Vergroting economische impact, direct en indirect

Binnen de ECO-2 benadering gaan economische en ecologische ontwikkeling hand in hand. Voor de Grevelingen wordt gekozen voor een duurzame toekomst, met ruimte voor uitbreiding van de grote watersport, met ruimte voor nieuwe initiatieven en combinaties en met meerwaarde voor het achterland. De exacte economische impact daarvan is niet te berekenen. Wel is voor verschillende beleidsmaatregelen een beeld gegeven van de economische gevolgen.

Van maximum naar meerwaarde

De keuze om de watersport beter in te zetten als kwaliteit voor het achterland zal een sterke economische impuls met zich meebrengen. De verblijfsrecreatiesector op de omliggende eilanden is groot en krijgt door inzet van watersport een onderscheidend karakter. Dat is goed voor bezetting en rendement. De impact van de verblijfsrecreatie is naar schatting drie maal zo groot als die van de watersport zelf. Combinatieprojecten tussen wonen, verblijf en watersport ontlenen hun kracht aan het water en leveren hun meerwaarde ook in andere sectoren.

Grote watersport economisch van belang

De keuze voor de grote watersport als prioriteit voor ontwikkeling heeft een groot economisch effect. De bestedingen van watersporters zijn per boot aanzienlijk (€ 3000 per vaste ligplaats, € 77,50 per passantboot per nacht). Daarbij zijn jachthavens, servicebedrijven, jachtmakelaars en andere dienstverleners belangrijk voor inkomen en werkgelegenheid.

De keuze om onder voorwaarden ruimte te geven voor groei van het aantal ligplaatsen met circa 25% zal de economische impact van de sector direct met 25% toe laten nemen.

Varende boten, meer bestedingen

De keuze voor dynamiek in de Delta, op de Grevelingen, in jachthavens en op de aanlegplaatsen zorgt voor meer varende schepen en een bredere spreiding in het seizoen. De bestedingen door varende schepen komen voor het overgrote deel terecht bij horeca en winkels in het achterland, dus buiten de watersportsector.

Levendige kernen, meer bestedingen

Een levendige kern met voldoende winkels en horeca bevordert de kwaliteit van het watersportproduct en bevordert de bestedingen. Aandacht voor behoud van het voorzieningsniveau in de kernen vanuit de gemeenten is noodzakelijk.

Een breed georiënteerde watersport

De prioriteit voor toegankelijke vormen van watersport geeft een sterke impuls aan de verblijfsrecreatie en dagrecreatie. Verhuurschepen, zeilscholen en kleine boten zullen vaak onderdeel zijn van een vakantie en geen doel op zich. Hetzelfde geldt voor de chartervaart en rondvaarten. Ook voor de duiksport wordt gekozen voor ontwikkelingsmogelijkheden die toegankelijk zijn voor een breed publiek.

Behouden surfers en kitesurfers in de regio

Voor windsurfen en kitesurfen zullen zoneringsmaatregelen genomen worden. Hierdoor worden bepaalde plekken beperkt toegankelijk en andere plekken juist beter toegankelijk en aantrekkelijk gemaakt. Gekozen wordt voor concentratie van de mogelijkheden binnen de regio. Voor windsurfen zijn verdere keuzes nodig, voor kitesurfen wordt extra kwaliteit geboden aan de buitenzijde van de Brouwersdam, waardoor de bestedingen in de regio behouden blijven.

Beleid

Monitoren, gegevens verzamelen voor bijsturing

Het evenwicht tussen de verschillende functies op de Grevelingen is nauwgezet. Natuur en watersport zijn beiden sterk aanwezig en in ontwikkeling. Om de balans te blijven bewaken en bij te kunnen sturen waar nodig zijn goede gegevens nodig omtrent gedrag, gebruik, intensiteit en gevolgen. Het Natuur- en recreatieschap neemt samen met haar partners het initiatief om het watersportgedrag op de Grevelingen te monitoren.

Vaarbewegingen

Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de vaarbewegingen is periodiek onderzoek nodig. Daarbij moet in beeld worden gebracht welke routes mensen gevaren hebben in welke periodes. Hierbij is ook de registratie van invaartpercentages en uitvaartpercentages van belang. Het vastleggen van sluispassages gebeurt al. Bekeken moet worden of er mogelijkheden zijn hierbij onderscheid te maken tussen gebiedseigen schepen van de Grevelingen en gastschepen.

Gebruik openbare aanlegplaatsen

Het gebruik van de openbare aanlegplaatsen wordt vastgelegd om de driedagenregeling te controleren. De gegevens worden niet gebruikt voor analyse en monitoring. De verzameling van gegevens zal in de toekomst digitaal gebeuren zodat verwerking van jaar tot jaar mogelijk is. Hierdoor ontstaat een beter beeld van het gebruik van de voorzieningen, de verhouding tussen gebiedseigen schepen en gasten en de periodes waarin de capaciteit haar maximum bereikt.

Gebruik vaarwater overige watersporters

Gebruik van stranden, oevers en vaarwater door de kleine watersport moet nader in beeld worden gebracht en gevolgd worden. Zo kunnen de effecten van zoneringsmaatregelen gevolgd worden en kan bijgestuurd worden in gebieden waar dat nodig is.

Ongewenst gedrag

Ongewenst of illegaal gedrag moet worden vastgelegd na vaststelling. Daarbij zijn plaats, aard en tijdstip van belang. Op basis van deze gegevens kan een betere handhaving tot stand komen en kunnen maatregelen gericht worden ingezet.

Economische impact

Gegevens over de economische impact zijn voornamelijk gebaseerd op vergelijking met andere regio's. Periodiek onderzoek kan inzicht geven de ontwikkelingen van bestedingen en werkgelegenheid die de watersport met zich meebrengt. Speciale aandacht moet er zijn voor de relaties tussen de watersportmogelijkheden en de verblijfsrecreatie.

ECO2

De doelstellingen zoals vastgelegd in de ECO2 benadering vragen om een doorlopende monitoring van effecten op ecologie en economie.

Beleid

Het Schap neemt de coördinatie op zich van de dataverzameling omtrent het recreatief gebruik op de Grevelingen. Zij brengt eigen gegevens in en verzamelt gegevens van anderen om een goede basis te hebben voor toekomstig beleid en bijsturing.

Beleid

Zicht op externe ontwikkelingen Grevelingen

De Grevelingen ligt in een gebied waar de komende jaren veel gaat gebeuren rondom waterhuishouding, waterkwaliteit en energiewinning. Deze ontwikkelingen kunnen grote gevolgen hebben voor de watersport op de Grevelingen. Deze gevolgen moeten integraal in de planvorming meegenomen worden en de noodzakelijke aanpassingen aan watersportvoorzieningen moeten onderdeel uitmaken van de betreffende ontwikkeling. Waar nodig is compensatie van verloren capaciteit en kwaliteit het uitgangspunt.

Getijde op de Grevelingen

Na de Verkenning 'Getij op de Grevelingen' wordt nu een andere studie gedaan naar de exacte vorm. Daarbij wordt vooralsnog uitgegaan van 50 cm getijdeslag. Voor de watersport zorgt dit voor een verandering van beschikbaar vaarwater met voldoende diepgang. Bovendien is een groot deel van de steigers op de Grevelingen, in jachthavens én bij openbare aanlegplaatsen, een vaste steiger. Aanpassingen zijn in veel gevallen hoger. Aandachtspunt is ook de toegankelijkheid van havens en aanlegplaatsen bij een kleinere waterdiepte. Voor de duiksport (steigers) en oeverrecreatie (stranden) heeft het waterpeil ook invloed op de bruikbaarheid.

Opvanggebied rivierwater

Een mogelijke optie voor de toekomst is de koppeling van Volkerak-Zoommeer en Grevelingen. Dit biedt kansen voor afvoer en retentie van overtollig rivierwater. De gevolgen voor waterpeil, watersportvoorzieningen en stroming in het gebied moeten in beeld gebracht worden.

Doorlaatmiddel en getijdencentrale

Ten behoeve van de getijdeslag op de Grevelingen is een doorlaatmiddel nodig met een aanzienlijke capaciteit in de Brouwersdam. Ten behoeve van een getijdencentrale wordt het tij als het ware vastgehouden om voldoende waterdruk te krijgen om energie op te wekken. De stroming die dit te weeg brengt mag de vaarmogelijkheden niet negatief beïnvloeden. De strandcapaciteit die verloren gaat vraagt om compensatie.

Schutsluis

Een ontwikkeling die is gekoppeld aan getijde en getijdencentrale is realisatie van een schutsluis. Deze sluit aan bij de aard van de vloot op de Grevelingen en de bestaande voorzieningen. De komst van een schutsluis zal het vaargedrag op de Grevelingen veranderen, enerzijds door meer gastboten van buiten en door meer vaarbewegingen van Grevelingenboten naar elders. Het Natuur – en recreatieschap zal de verwachte gevolgen in kaart brengen en waar mogelijk de beheers- en inrichtingsmaatregelen hierop afstemmen. Een mogelijke realisatie van een schutsluis wordt onderzocht in de MIRT-verkenning waarin ook de introductie van getijde en een getijdencentrale nader wordt gezien.

Beleid

Het Schap brengt de gevolgen van ontwikkelingen op en rond de Grevelingen in kaart voor de watersport. Zij zorgt voor inzicht over de noodzakelijke maatregelen om de watersportkwaliteit te behouden en te bevorderen.

Uitwerking

Uitwerking watersportprojecten, input voor afweging

De uitgangspunten voor de nadere zonering van de Grevelingen en voor de afwegingen en beheerplannen in het kader van Natura 2000 worden in deze visie vastgelegd voor de watersport. Nadere invulling is pas mogelijk in combinatie met de beheermaatregelen vanuit Natura 2000 en de opgave die vanuit de behoudsdoelen en ontwikkelingsdoelen Natura 2000 worden opgelegd. Vanuit de watersport wordt uitgegaan van een integraal zoneringsplan en van een integraal toetsingskader op Grevelingenniveau.

In deze watersportvisie wordt richting gegeven aan ontwikkelingen en doelen voor de toekomst van de watersport op de Grevelingen. Deels zijn dit uitgangspunten, die gelden als toetsingskader, deels zijn het concrete projecten op concrete locaties. Deze vormen de input voor de nadere afweging Natura 2000 en de zonering. In dit hoofdstuk worden de projecten en ontwikkelingen zo concreet mogelijk gepresenteerd. Op die manier is toetsing en zonering optimaal mogelijk. Het zijn echter voor een deel voornemens en projecten 'in ontwikkeling'. De uitwerking moet dan ook gezien worden als richtinggevend en mogelijk, met voldoende ruimte voor nadere afweging.

Er wordt onderscheid gemaakt in de volgende onderwerpen:

- Strategische maatregelen kwaliteit Grevelingen
- Jachthavens en ligplaatsen grote watersport
- Passantenplaatsen en vaarbestemmingen grote watersport
- Ontwikkelingslocaties kleine watersport en duiksport

Sectorale insteek projectuitwerking

De uitwerking van wensen en mogelijkheden en kansen vanuit de watersport kent een sectorale insteek. Zij dient als input voor nadere integrale afweging. Om de integrale afweging te kunnen maken is concretisering nodig. De uitwerking binnen de watersportvisie is daarvoor een aanzet.

Uitwerking

Strategische maatregelen Grevelingen

Schutsluis Brouwersdam

Ontsluiting van de Grevelingen naar zee door een schutsluis in de Brouwersdam is essentieel voor de toekomst van de Grevelingen en de kwaliteit van de Delta als vaargebied. Vooralsnog is deze sluis geprojecteerd aan de zuidzijde van de Middelpaathaven. De sluis geeft geen extra ligplaatscapaciteit. In een meerwaardestudie uit 2008 is becijferd dat het aantal vaartochten in de Delta (met als onderdeel de Grevelingen) netto stijgt met circa 10.000 tochten. Het extra aantal overnachtingen buiten de eigen jachthaven wordt geschat op circa 20.000. Het totaal economisch effect wordt berekend op een netto bestedingstoename van iets minder dan € 1.000.000 per jaar.

In het kader van de eventuele aanleg van de Schutsluis in de Brouwersdam ligt het voor de hand de daar nu aanwezige openbare aanlegplaatsen elders te projecten. de verplaatsing van deze voorzieningen heeft geen invloed op de totale capaciteit.

Onderzoek verbinding Haringvliet-Grevelingen

Een vaarverbinding door Goeree Overvlakke zou een sterke impuls geven aan de vaarmogelijkheden in de Delta. De opgave is ingewikkeld en kent een groot aantal invalshoeken. Nadere afweging in een onderzoek naar deze verbinding zal uitsluitsel geven in de kansen voor dit project.

Getijde op de Grevelingen, aanpassingen van havens en strandjes

De Grevelingen is met haar vaste waterpeil voornamelijk ingericht met vaste steigers, zowel in jachthavens als bij de openbare aanlegplaatsen. Getijde op de Grevelingen vraagt om een herziening van de steigerstructuur en veelal om vervanging door drijvende steigers. De strandjes aan de Grevelingen zullen deels opnieuw ingericht moeten worden of uitgebreid om bij elk getijde bruikbaar te zijn. Een uitbreiding van capaciteit is geen noodzakelijk onderdeel van de maatregelen. Niettemin kan herinrichting en vernieuwing aanleiding zijn de capaciteit uit te breiden of de steigerstructuur anders in te richten.

Duurzaamheid als thematische onderlegger

Het thema duurzaamheid vormt de basis voor de toekomst van de Grevelingen. Het gebied wil op dit terrein een voorbeeldfunctie vervullen. Daarbij is ook het Natuur- en recreatieschap zelf aan zet. Vanuit duurzaamheid zijn er de volgende aandachtsgedebieden binnen de watersport:

- Bij het realiseren van voorzieningen dient materiaalkeuze en inrichting getoetst te worden op duurzaamheid
- Bij het beheer moet (nog) nadrukkelijker gekeken worden naar duurzame methoden
- De werkprocessen van het schap moeten tegen het licht gehouden worden op het gebied van energie en uitstoot
- Inrichtingsmaatregelen in de Grevelingen moeten gericht zijn op zuinig energieverbruik door watersporters.

Een nadere uitwerking van dit onderwerp wordt door het Schap gemaakt.

Uitwerking

Uitbreiding vaste ligplaatsen, in procedure of uitvoering

Uitbreiding jachthaven Bruinisse

Voor de uitbreiding van de jachthaven Bruinisse met 800 ligplaatsen tot in totaal 1400 ligplaatsen is een convenant gesloten tussen de Zeeuwse Milieufederatie, Het Natuur- en Recreatieschap de Grevelingen en de exploitant van de jachthaven. Basis voor dit convenant is een op te stellen passende beoordeling met bijbehorende mitigerende maatregelen. De uitbreiding wordt op dit moment gerealiseerd en er zijn voorstellen gedaan voor de mitigerende maatregelen.

Uitbreiding jachthavens Herkingen

Binnen Natuur- en Recreatieschap de Grevelingen is in 2004 een afspraak gemaakt over de toekenning van extra ruimte voor ligplaatsen bij bestaande jachthavens. In dat kader zijn er op meerdere plaatsen uitbreidingen gerealiseerd. De totaal voorziene uitbreiding van de jachthavens in Herkingen (Marina Herkingen en de Watersportvereniging) gaat uit van 270 ligplaatsen.

Jachthaven Bruinisse, werk in uitvoering

Uitwerking

Maximale ruimte voor uitbreiding

Op pagina 22 van de visie is beschreven dat niet het maximum leidend moet zijn maar de meerwaarde die extra ligplaatsen kunnen brengen. Vanuit het bestaande maximum en de verandering van het gedrag biedt een gelijkblijvende vaardruk ruimte voor een maximale groei van het aantal ligplaatsen met 25%, tot 6750 ligplaatsen. Los van plannen, locaties en meerwaarde is het zinvol bij de integrale afweging Natura 2000 rekening te houden met (de externe werking) van deze maximale groei, om zo de natuurwaarden in balans te kunnen versterken. De genoemde locaties zijn wensen vanuit de watersport om een goede afweging voor concrete locaties mogelijk te maken.

Jachthavens en vaste ligplaatsen grote watersport

Duurzame jachthaven van de toekomst

Voor de Middelpaathaven bestaan al geruime tijd plannen voor de Duurzame jachthaven van de Toekomst. De eerste schetsontwerpen voor dit project zijn gereed. Uitgangspunt is een voorbeeldhaven te zijn voor Nederland op het terrein van duurzaamheid en innovatie, in relatie tot dagrecreatie, educatie en experience. De bedrijfsonderdelen die daaraan invulling zullen geven zijn bijvoorbeeld de botenwasstraat, eigen energieopwekking, combinatie van drijvende eilanden en schelpdierenteelt etc. Uitgangspunt op dit moment is een nagenoeg volledig drijvend concept met het volgende assortiment:

- 500 tot 600 vakantie-eenheden, deels gestapeld of in de vorm van hotelunits
- een hotel/conferentiecentrum met bootverhuur, rondvaartmogelijkheden en extern gerichte horeca. Voor bootverhuur wordt gedacht aan een vloot tot maximaal 50 schepen
- maximaal 880 vaste ligplaatsen voor eigenaren en huurders van vakantieunits en voor separate verhuur. De vaste ligplaatsen worden deels ingepast in kleine haventjes en deels aangeboden als aanlegplaats bij een vakantiewoning. De capaciteit daarvan zal wellicht niet volledig benut worden.
- ca 100 ligplaatsen voor passanten, ingepast in de liggeldregeling van het Natuur-en Recreatieschap
- ca 100 ligplaatsen voor scheepsmakelaardij en jachtdealers. De schepen op deze aanlegplaatsen worden alleen sporadisch gebruikt voor een korte proefvaart
- ca 18.000 m2 drijvende bedrijfsruimte voor parkeren, scheepsonderhoud, reparatie en handel

Kwaliteitsverbetering en verduurzaming overige jachthavens Grevelingen

Voor de andere, bestaande jachthavens op de Grevelingen bestaat de wens om deze een meer duurzaam profiel te geven. Daarbij is materiaalgebruik, inrichting van de jachthaven en ligplaatsenbeleid bepalend. Mogelijk zal dit ook op kleine schaal ruimte bieden voor ligplaatsuitbreiding.

Innovation Island

Om nieuwe en onderscheidende woonmilieus te kunnen realiseren is onder andere het initiatief Innovation Island gestart. Dit initiatief beoogt een woningbouwopgave te realiseren, deels in combinatie met vaste ligplaatsen aan de woning. De exacte omvang en uitvoering van de opgave is nog onbekend. Prioriteit ligt in Brouwershaven. Ligplaatsen en een directe relatie met de Grevelingen zijn essentieel.

Marina Port Zélande

Voor Marina Port Zélande bestaat de wens tot uitbreiding van het aantal ligplaatsen met 350. Hiervoor is ruimte beschikbaar binnen de bestaande haven.

Huurvloot Center Parcs Port Zélande

Vanuit de exploitant van het bungalowpark op de Brouwersdam bestaat er interesse voor realisatie van ligplaatsen ten behoeve van een verhuurvloot. Zo wordt een sterke koppeling gelegd tussen verblijfsrecreatie en watersport.

Eco-Hotelontwikkeling de Punt

Op de Punt is een plan voor een Eco-hotel. Hierbij is de koppeling met het water essentieel voor een onderscheidend concept. Daarbij kunnen ook ligplaatsen voor een verhuurvloot of voor bezoekers een rol spelen. Bij de afweging moet hiermee rekening gehouden worden.

Verbreiding exploitatie jachthavens

In deze visie wordt voor de locaties Brouwershaven en Scharendijke geconstateerd dat een sterke relatie met dorp of stad ontbreekt. Plannen voor verandering van het assortiment van de jachthavens, voor verbetering van de relatie met het achterland of voor ruimte voor de chartervaart, watertaxi's en riviercruises versterken en verbreden de watersport op de Grevelingen. Het kan noodzakelijk zijn hiervoor nieuwe of alternatieve ligplaatsen te realiseren. Omvang van deze opgave is nu nog niet in te schatten, maar is beperkt.

Uitwerking

Passantenplaatsen en vaarbestemmingen

Openbare aanlegplaatsen

Op de Grevelingen zijn ca 600 openbare aanlegplaatsen beschikbaar. Hiervan kan gebruik gemaakt worden voor maximaal 3 aaneengesloten dagen. De plaatsen worden aangeboden op de speciale watersporeilanden, aan de dammen en gekoppeld aan de natuureilanden. Uitbreiding is wenselijk om de dynamiek op de Grevelingen te bevorderen en vaargedrag te beïnvloeden. Bovendien zal bij een toename van het aantal vaste ligplaatsen in het vaargebied de druk op de aanlegplaatsen toenemen. Uitbreiding is wenselijk. In een uitwerkingsplan moet bekeken worden waar de uitbreiding plaats kan vinden. Vanuit de watersport is een zoekgebied tussen Bommenede en Bruinisse wenselijk om de vaarvariatie in het oostelijk deel van de Grevelingen te vergroten.

Zonerende werking

De openbare aanlegplaatsen hebben een sterk zonerende werking. Door beschikbaarheid van deze voorzieningen wordt voorkomen dat mensen elders ligplaats kiezen, op plekken waar dat minder gewenst is. Bovendien kiezen watersporters vaak voor ankerplaatsen in de buurt van de aanlegvoorzieningen. Extra openbare aanlegplaatsen trekken over het algemeen niet meer schepen aan, maar zorgen voor de gewenste spreiding over het gebied.

Vaarbestemming Bommenede

In de visie wordt een verdere ontwikkeling beschreven van de haven van Bommenede. Deze haven met veel ruimte op de wal kan zich ontwikkelen tot een veelzijdige verblijfsbestemming voor boten voor enkele dagen. De ruimte aan land kan de combinatie van zeilen met een open boot en tentkamperen aan de wal mogelijk maken (beperkte

schaal). De voorzieningen dienen uitgebreid te worden met sanitair en eventueel elektra-aansluitingen op de steigers. Een horecapaviljoen met uitzicht is een sterke aanvulling op een kansrijke locatie. In het concept zal een extra capaciteit aanlegplaatsen van circa 30 stuks noodzakelijk zijn.

Vaarbestemming Ouddorp Haven

De noordzijde van de Grevelingen ontbeert een aantrekkelijke vaarbestemming als pleisterplaats vanuit de natuureilanden aan de noordzijde. Ouddorp biedt de mogelijkheden voor een dergelijke ontwikkeling. Daarbij is met name groei van het aantal passantenplaatsen wenselijk, in combinatie met voorzieningen aan de haven (horeca) en verbindingen met het achterland. Ouddorp kan daarmee een sterke economische impuls krijgen en een bijdrage leveren aan het flexibele gebruik van de openbare aanlegplaatsen in het gebied. Ouddorp kan gepositioneerd worden als aantrekkelijke dagbestemming maar moet ook ruimte bieden voor overnachtingen van passanten.

Springersdiep

De passantenhaven Springersdiep aan de noordzijde van de Brouwersdam biedt een beperkt voorziingenaanbod en capaciteit. Versterking van de functie is opgenomen in Zicht op de Grevelingen. Voor deze omgeving worden plannen uitgewerkt waarin een getijdencentrale en doorlaatmiddel centraal staan. Een advies over een betere benutting van deze locatie ten gunste van de watersport is daardoor nog niet mogelijk. Afhankelijk van de toekomstige maatregelen aldaar moet bekeken worden op welke wijze deze locatie de combinatie van Grevelingen, Noordzeestrand en natuureilanden in de omgeving beter kan benutten. Deze opgave wordt onderdeel van de MIRT-verkenning voor de ontwikkelingen rond de Brouwersdam.

Uitwerking

Kleine watersport

Kleine watersport

Binnen de hoofdzonering zal er voor de kleine watersport met name ontwikkelingsruimte zijn aan de Grevelingendam en de Brouwersdam. Typerend voor activiteiten binnen de kleine watersport, met name de funsporten, is de grote trendgevoeligheid. Daardoor is het op voorhand niet mogelijk alle trends en ontwikkelingen voor de komende jaren te voorzien en vast te leggen in beleid of opgave. Niettemin wil de Grevelingen binnen de af te spreken zonering voldoende ruimte bieden aan nieuwe en hippe watersportactiviteiten. Deze versterken het jonge en innovatieve imago dat past bij de Grevelingen. Enkele locaties en projecten zijn met name te noemen.

'Open Boten Strand Grevelingendam'

De open boten worden vaak gezien als de kweekvijver voor nieuwe watersporters. De drempel is laag en er is grote variatie voor jongere en oudere deelnemers. Jachthavens richten zich echter meer en meer op de verhuur van ligplaatsen voor jachten, zeker in gebieden met een grote belangstelling voor vaste ligplaatsen (zoals de Grevelingen). Daardoor wordt dit marktsegment onvoldoende bediend en komt het onvoldoende tot ontwikkeling. Aan de Grevelingendam bestaat een initiatief om een dergelijke locatie te ontwikkelen, in combinatie met een zeilschool. De geplande locatie is het Grevelingenstrand, aan de keerlus van de Strandweg. Het concept voorziet in stallingsplaatsen op het water en indrijvende paviljoens voor boten, een trailerhelling, groepsaccommodatie / hotel voor zeilkampen en overnachtingsmogelijkheden tijdens evenementen. Het aantal ligplaatsen en stallingsplaatsen is nog niet exact bepaald. Het initiatief past in de gebruikszonering en draagt bij aan een eigen gezicht en kwaliteit van de Grevelingendam.

Raamplan Brouwersdam-zuid

In opdracht van de gemeente Schouwen-Duiveland wordt een raamplan gemaakt voor het zuidelijk deel van de Brouwersdam. Het profiel daar is gericht op een intensieve recreatiezone aan beide zijden van de dam. Daarbij worden de schutsluis en de Duurzame jachthaven van de toekomst ingepast. Ook zijn er ideeën voor realisatie van een duikcentrum, diverse sportvoorzieningen en een strand aan Grevelingenzijde.

Duiklocaties

Door de Nederlandse Onderwatersportbond is een masterplan duiken voor de provincie Zeeland gemaakt. Dit masterplan voorziet in de aanleg van enkele toplocaties voor de duiksport en de opwaardering van bestaande voorzieningen.

Windsurfen

De Grevelingen is een belangrijk vaarwater voor windsurfers. Ontwikkeling en/of verbreding (zoals via het voorgenomen opleidingsinstituut aan de Brouwersdam) zal worden gestimuleerd. Tegelijkertijd is duidelijk dat in een nadere zonering ook de windsurflocaties ter discussie staan. Uitgangspunt voor de windsurfers is dat de mogelijkheden behouden blijven of dat, bij uitplaatsing, elders alternatieven worden gezocht op de Grevelingen.

Kitesurfen

Het kitesurfen vraagt om strikte handhaving en verwijzing naar de aangeboden locaties. Voor de bestaande gedooglocatie aan de Grevelingendam wordt aangehaakt bij de beheerplannen van Natura 2000 en de daaraan gekoppelde Nadere Effecten Analyse.

Achtergrond

Achtergrondmateriaal in bijlagen:

- Onderzoek vaargedrag Delta
- Langjarige ontwikkeling passages Grevelingen-sluis

Bijlage

Onderzoek vaargedrag Delta

Onderzoek

Om een goed beeld te krijgen van het vaargedrag en de beweegredenen van toervaarders in het deltagebied is in de zomer van 2008 een onderzoek uitgevoerd door Waterrecreatieadvies BV. Het onderzoek is uitgevoerd onder passanten. De formulieren zijn uitgereikt op 9 locaties in jachthavens in het deltagebied. Er is een respons van ca 50%. Het grootste deel van de deelnemers was op vakantie of bezig met een meerdaagse tocht.

Kenschets deelnemers onderzoek

Ruim de helft van de deelnemers is 50 jaar of ouder, vaak vaart men met twee personen, hoewel toch nog 43% kinderen (van alle leeftijden) aan boord heeft. 21% heeft ook een hond aan boord. 71% vaart op een kajuitzeilboot, 24% op een kajuitmotorboot. Open boten zijn beperkt aanwezig. Het betreft in bijna alle gevallen de eigen boot, van gemiddeld 10,6 meter lengte. Dat is lang ten opzichte van het gemiddelde elders in Nederland.

Vaargedrag en herkomst

De deelnemers aan het onderzoek varen gemiddeld 56 dagen per jaar, hoe ouder ze zijn, hoe meer dagen ze varen. Zij slapen 47 nachten aan boord. 50% van de zeilboten heeft een vaste ligplaats in het Deltagebied, de rest komt van de waddenzee, IJsselmeer en uit Zuid-Holland. De motorboten komen maar voor 26% uit het deltagebied zelf, verder uit geheel Nederland.

Meerdaagse tocht

Het overgrote deel van de deelnemers is bezig met een meerdaagse tocht, waarvan het doel veelal de Delta zelf is. Zij verblijven gemiddeld ca 15 nachten in de Delta en varen gemiddeld 4,8 uren per dag. Met kinderen en motorboten worden

minder uren per dag gevaren. 49% geeft de voorkeur aan varen in het hoogseizoen, ouderen hebben iets vaker een voorkeur voor het voorseizoen.

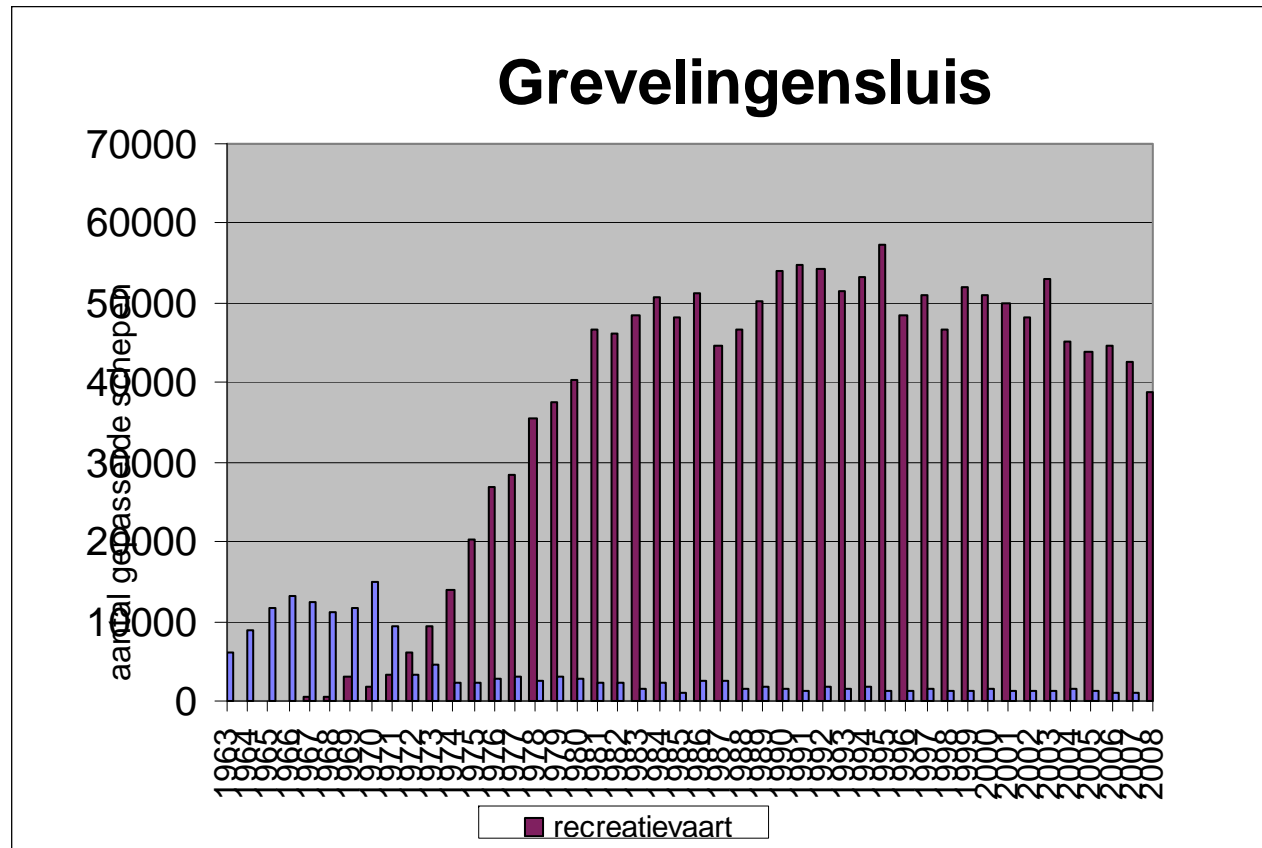
De Oosterschelde is het meest favoriete vaargebied, snel gevolgd door de Grevelingen. Haringvliet en Veerse Meer zijn een stuk minder populair. Zierikzee is de meest populaire bestemming, zeker voor ligplaatshouders uit de Delta zelf. Verder zijn Goes, Veere, Middelburg en Willemstad vaak genoemd. Bruinisse en Marina Port Zelande zijn populairder dan het historische Brouwershaven. 82% van de overnachtingen van de deelnemers vindt plaats in een jachthaven, 15% op een aanlegplaats en 3% elders (ankeren, remmingwerk).

Conclusies voor Grevelingen

- De Grevelingen is een zeer belangrijk vaargebied en vormt samen met de Oosterschelde de hoofdbestemming van veel bezoekers
- 43% van de ondervraagde vaart met kinderen aan boord. De variatie van de Grevelingen heeft voor deze doelgroep een uitstekende positie
- Van de geïnterviewden gebruikt 85 % een jachthaven voor overnachting.

Bijlage

Langjarige ontwikkelingen passages Grevelingensluis

Tabel met scheepvaartpassages Grevelingensluis, waaruit een sterke opkomst van de recreatievaart blijkt vanaf begin jaren '70 en een redelijk consistente daling na het hoogtepunt in 1994. De beroepsvaartpassages zijn nagenoeg te verwaarlozen.